

प्रवेश सं० ३२३

विषय: वेदः

क्रम सं० ११५

नाम आपरत्ताम्ब प्रायाश्चित्तसारः

प्रन्थकार मोल्होपनामक यम्बकाभिष्यः

पत्र सं० १-३२

श्लोक सं०

अक्षर सं० (पंक्तौ) ४१ पंक्ति सं० (पृष्ठे) १०

आकार: ९-५" x ४"

लिपि: देना १७७५ आवार: काग.

वि० विवरणम् पू०

002778

पी० एस० यू० पी०-७७ एम० सी० ई०-१६४१-५० ०००

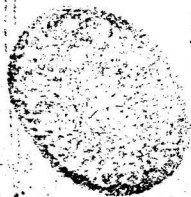
कृ. य. उ. प्रा. (१४१)

३२३

पुस्तक

३२^{१४९} आपस्तंब ब्राह्मण श्रुति सार : ३२

ययेमिरेस्वाहेति॥ अग्नये कामायेदं ततः अयं ते यो निरुतिमं त्रुत्या एथाग्नीन्समारोपयेत्॥ इतरथा
 लोकि कारणी॥ नात्रात्मसमोरोपः॥ भयं हिते रोगत्वा अग्नीन्प्रतिष्ठाप्योपावरोहजातिवेदइतिनिर्वर्त्तमा
 नजपंकुत्वाजातिअयतनेषुप्रतिष्ठाप्य॥ इदं॥ अयोवसानेयदागा॥ स्यान्नोमंथावाएथिवीअभक्तं॥
 जनमीवाः प्रदिशः संतुमहीगोमद्रनवदश्चवसुरस्यवक्षिरण्यवस्ववीरवत्काहा॥ धावाएथिवीभ्यांदि
 ग्न्यश्चदं॥ अवसितहोमश्चिरकालवासविषयएव॥ नान्यवासि॥ अथकृतांताशारभ्येषिसमापयेत्॥
 यद्यन्वाहितानेराहवनीयानुगच्छदन्वाग्निरुपसामयमग्न्यदिसुन्यंप्रणीयन्तरित्युपस्थप्योदववीतये
 हविष्माः॥ आविवासीति॥ तस्मैपावकमडयस्याहेतिपूर्वाः॥ सुवः॥ सर्वप्रायश्चित्तं॥ इत्येदंविष्णुर्विक्रमं राम॥
 मइतिआहुतिंजुहुयात्॥ जवदिस्यकेमनसाव्रतोपायनीयंयजुर्जपेत्॥ अन्वाहितेघ्निरुपस्थप्योदववीतये
 नीयानुगच्छेत्तदाअन्वाहितमनुगतमाहवनीयमुत्थातैरघिष्यामीतिसंकल्प्यअन्वाग्निरुपसामयमग्न्य
 दन्वहानिप्रथमोजातवेदाः॥ अनुसूर्यस्यपुरुत्रावरश्मीननुधावाएथिवीआततापिनेमन्येषणीयम् २

इतिमनसोपस्थानंकुर्यात्॥ ततोयोअग्निं देववीतयद्रुत्याज्यपूर्णिसुवेणजुहेति॥ अग्नयेपावका
 येदं॥ ततो जुहुयात्॥ इदंविष्णुर्विक्रमे॥० विष्मवइदं॥ ततः सर्वप्रायश्चित्तंजुहुयात्॥ ततो
 मनसायजमानोजपति॥ अग्नेव्रतपते॥ वायोव्रतपते॥ आदिस्यव्रतपते॥ व्रतानां व्रतपतेराध्यता
 निति॥ व्रतोपायनोशारमग्न्यनुगमने॥ व्रतोपायनीयजपोनपूर्वायः॥ कश्चनानुगच्छेत्तदेवप्रणयनव
 र्जमावर्त्तत॥ यदिगार्हपत्यानुगच्छेत्॥ अन्वाहितंअनुगतेगार्हपत्येउत्थादघिष्यामीतिसंकल्प्यः॥
 अनुगतगार्हपत्यजस्मनारणीसेष्टश्य॥ मथित्वा॥ यतनेनिधायन्तरिरुपस्थानादिसमानं॥ इदं
 एग्न्यनुगमने॥ अन्वाहितमनुगतं दक्षिणाग्निमुत्थादघिष्यामीतिसंकल्प्यः॥ तस्मैगार्हपत्याह
 णीयम्॥ इत्युपस्थानादिसमानं॥ केचिद्वैक्रमव्यतिरिक्तं तस्य तस्यानं॥ होममात्रमाहवनी
 यमिच्छति॥ तस्मिंस्तस्मिन्नेवावित्यन्ये॥ सर्वप्रायश्चित्तंजुहुयात्॥ आवाहननीयएव॥ एतदयं धावेदग्निर्लो
 किं कामवति॥ एवं सर्वं ज्ञेयं त्रिषु॥ आधानमग्न्येगार्हपत्याधानार्थं मथनमारभ्य ऋणो जुह्वीतं पश्य

प्रायः
२

कस्याप्यनेरनुगमनेप्रयोगमुत्सृज्यकालान्तरेआधानंकर्त्तव्यं॥उपावरोहानुरमिति केचित्॥ततः
धूमिध्वयमन्वाधानात्प्रागनुगतोयदिगार्हपत्याआहवनीयोवानुगच्छेदित्यादिनैमित्तिकंकर्त्तव्यं
॥अन्वाधानदिधूमिध्वानिहोमप्रायश्चित्तं॥सूर्योदयात्पूर्वगार्हपत्याधानंनक्तंवेद्ययामंपरित्यज्य
कालांशरआधानंकर्त्तव्यं॥पूर्णाहुतेःप्राकपत्यकस्यविदेगलोपेपिप्रयोगोऽर्गः॥प्रावाजपांतेभस्वा
होतृदाहणान्ते॥यजुर्ज्वरानिमित्तंहोमःकर्त्तव्यः॥यदिओपासनःसर्वोवाओपासनैकदेशवात्र
होदनान्निर्भवति॥तत्रयदाओपासनःसर्वोब्रह्मोदनिकःस्थणितः॥ब्रह्मोदनिकपाकात्पूर्वसयद्य
धुनुगच्छेददशत्रियागारादग्निमाहृत्यसादिसार्जप्रायश्चित्तंभवति॥यद्योपासनांशश्चैतदुत्तरं
पासनैकदेशमाहृत्यनिधायसर्वप्रायश्चित्तंमेवाब्रह्मोदनिकापूर्वसयद्यनुगच्छेददशत्रि
मुक्तंनेनप्रकारेणहृत्यसर्वप्रायश्चित्तं॥कुल्याधुनब्रह्मोदनपाकादिवरदानांतंकर्त्तव्यं॥नायाश्चतिसा

राम.
३

र्त्तप्रायश्चित्तं॥यद्यदिहोमनेरनिरपक्षायेदाशम्यापरासात्॥यद्यग्नीनांमध्येपत्यकस्यविदेगःकेन
विदासीनेनप्रविद्वाशम्यापावस्यधुनिपततितितावत्यधुनिअविधानेनाग्नेर्गमनएवेदंप्रायश्चित्तं
कर्त्तव्यं॥अपगतमग्निपरिवाजपतिःकविरिह्य॥न्यक्मातृदधद्वज्जनिदाशुधेइतिसक्तंमंत्रेणवि
श्रदक्षिणीकृत्यतमादायपस्मा॥निर्गतस्तत्रैवपुनःप्रक्षिपेत्॥इदंतएकंपरजतएकंरतीयंज्याति
षासंविशस्व॥संवेशनस्तनुवैचारुरेधिप्रियेदेवानांपरमेजनिवद्वितीयेनमंत्रेण॥आहवनीयेसर्वप्रायश्चित्तं
॥शम्यापरासाद्वर्गागमनपरिक्रमणवर्जं॥कृष्णीःसंभृत्यसर्वप्रायश्चित्तं॥कैविल्लम्यापरासामयो
देत्याहुः॥तेषामतेयत्रपरिक्रमणं॥शक्यतेतत्रागमनमंत्रेणपरिक्रमणसंभरणंचकर्त्तव्यं॥अन्वादि
तेधुग्निश्चिदमेवप्रायश्चित्तंनवेतिरामोडारः॥पक्षसर्वप्रायश्चित्तंमेवा॥यदिपरस्तरांप्रपसायितृदा
पथिस्तेतच्छिः॥यस्यसायंडुधरं॥द्विराग्निमाहृत्यतीक्ष्णव्रीहितिपवसेद्यत्नातःस्यात्तद्यत्तकुयतिरस्यत
रणं॥पुरोडाशस्याजस्यप्रातर्दोहनेसमवदायप्रवरं॥यस्यसायंडुधरं॥पादरणादिनाकेशादिनाक
शादिदूषणेनवाविनष्टतदानीमेवांतरणगाहपत्याहवनीयोदानींशंस्तीर्षस्यपमग्निहोत्रद्वयं॥

वप्रयुज्यपुरतः पात्रीप्रयुज्यद्रुं शयनं निर्वपामांती इयाजिनः॥ महेंद्रयतिमहेंद्रयाजिनः॥ श्वो नूतपात्रतः
सादनकोले नैमित्तिकान्येकादशकपालानि प्रयुनक्ति॥ रात्रौ निरुत्तेषु ब्रीहि आग्नेयस्य निर्वप्यादिप्रतिप
द्यते अत्रवा अग्नेयात् पूर्वनिर्वप्यामराताविति रामोऽारः॥ प्रोक्षणा युद्धसनातमानेयस्य सर्वमुपवा
रं कृत्वा ततो नैमित्तिकस्य करोति॥ हेंद्रस्य तस्मिन्मभिधारणं उद्वासनोत्तरं सान्नाय्यधर्माः॥ अस्वपुरो
डाशस्य सन्नाभि मर्शनादयः॥ संस्काराधिवाजियेन प्रवरणकोले आग्नेयेन च वर्यः॥ दधिस्थाने पु
रोडाशवेदवदाय प्रातर्दोहं सहसुप्सुखेनैव प्रवारः॥ ब्राह्मणतर्पणं तं कृत्वा ततः प्रणयनादिपुन
रित्याच अर्पिवा तस्मिन्नेवं तत्र प्रधाने ज्या कृत्वा तदेव वत्सापाकरणाद्यावर्जयति॥ तेन वेष्टु शेषप्रधा
नानं तर्तं तं वेलेति॥ तदेतदेव प्रातर्दोह आर्चिगते प्रायश्चित्ते सायंदोहो नास्य समवेदाय प्रवरं नृप्रातर्दो
हविनाशोऽंशाय महेंद्राय वा एकादशकपालानि प्रयुज्य संमश्य प्रोक्षणा काले प्राश्यवानस्य त्यासिद राम
क्षायत्वे सग्नि होत्रहवण्यादानादि ब्रीहिनिरूप्य पुरोडाशं कृत्वा उद्वासनाद्धमासनाभि मर्शनादि प
योधर्मदध्ना सहवेदाय सुप्सुखेन प्रवारः पुनरित्याच॥ पादसायंदोहविनष्टे तदर्थं पुरोडाशं कृते प्रात
र्दोहस्यापि विनाशस्तस्यापि सर्ववसुपुरोडाशं कृत्वा दोहार्थं योः पुरोडाशयोः सह प्रवारः पुनरित्याच॥

यस्यो जौ दोहार्चिमाह्वयानामाग्नेयमष्टकपालं निर्वपेदेंद्रपंचशरावमादनमग्निं पुरोडाशेन यजेते तेंद्रप
वशरावेण पंचशरावेण बोनेदवते यजेता शोशसौहविषे वत्सा॥ नपा कृत्योपवसेत्॥ दोहद्वयस्य युगप
द्विनाशोत्तरपक्षमाश्रित्य प्रयोगो लिख्यते॥ चरुस्वाले निर्वपार्थं शरावं च प्रयुज्य शरावश्याग्निहो
त्रहवण्या सहसुप्सुखी मादनतपने कर्तव्यो बानस्य त्यादि शरावेण त्रिणाद्विस्तृष्टमिंद्राय जुष्टं निर्वपामी
ति निर्वपेत्॥ महेंद्रायोतिमहेंद्रुनिर्वायः॥ महेंद्रयति याजिनः॥ उद्वासनात् पूर्ववदेहर्माः॥ अर्धदोहधर्माः॥
प्रवरणकोले अकृताग्नेयपुरोडाशं दवद्यततः पंचशरावशरोः सकाशावदाया अभिधार्य नात्र पंचश
रावहविः प्रत्यभिधारपस्याग्नेयप्रवर्य अग्नेयैरहेदेव यज्यया नारेंद्रिया बीभृसां॥ पुनः पंचशरा
वैदे केशदिंद्रमहेंद्रयथाचारं जपेत्॥ इन्द्रस्याहेंदेव यज्ययेद्रिया बीभृसां॥ जेमानं महिमानमिति महें
द्रयाजिनः॥ इत्येतुमंत्रेण विशेषः॥ समप्यपुनरित्याच॥ ॥ यस्य ब्रह्महंस्य न्यनालं भुक्ता स्यात्तामप
रुध्य जेत जघनेन वेदिमंतं वैद्विवादं कुशुल्बः॥ सन्नहनः॥ स्नाणीयात्॥ यदि यजमानस्य पत्नी दर्शपूर्णमा
सादौ संकल्पोत्तरं संकल्प्यात्पूर्ववा॥ रजस्वलायां जाता योतां त्यक्त्वा यजेत संकल्प्यात्पूर्वमपित्येति के

शाय
५

वित॥ मुख्यकालत्वादेवेति कायां व्यापृतायां वा॥ संकल्पात्पूर्वरजस्वलायां जातयां नयागः॥ कालो न
रे प्रायश्चित्तं कृत्वा याग इति केचित्॥ पत्नी वर्जः संव्रज्यति॥ सन्नहनकाले जपनेन वेदिमंतर्वेदि योरि
कृच्छ्रलब्धः सन्नहनः स्तलीयात्॥ अने गृहपत इत्यादि यजमानपतिश्च॥ इद्राणी वायुना मे आया
वेष्टाणं ते जोतिवेदं पत्नी दापयेत्यादि समापुषा पुष्टिमतीत्येतेषां पत्नी कर्मणा निवृत्तिः॥ अन्यथा स
नेस्ति एव यजमानः पत्नी कर्म कुर्यादिति त्रिकांडमंडनं दृष्ट्वा व्यवस्थापितं नवति॥ ततस्त्रिरात्रातीतो
पत्नी मनुगमनार्थं मुपद्रुयेत्॥ अमरुमस्मि तां वंद्यो रं पृथिवीत्वं सामाहमस्मं ता वेदिसंभवावसह
रेतो दधावहे पुः सेषु त्राय वेशे वेशय स्वाधाय सुप्रजा स्वाय सुवीर्याय॥ ततो विष्णुर्ये निमित्ति त्रयोदशभि
र्ऋग्विरभिमं व्यहिकृत्य स्त्रियमुपेयात्॥ बहु पत्नी कस्य पत्नी कर्माणि रजस्वला व्यतिरिक्ताभिः कर्तव्या
नि॥ वसुधा प्रसादिनियतकलानामपेक्षये वयागः कर्तव्यः॥ तथापि उपिचयज्ञश्चेति रुद्रतः॥ नतिरा राम
मांडारः॥ पिंडुपिचयज्ञस्य गोणकालोस्तीति त्रिकांडमंडनः॥ आधानं संकल्पादारभ्य दक्षिणादानात्
वैषदि पत्नी रजस्वलातिदानं प्रयोगं परित्यज्य कालोत्तरे आधानं कर्तव्यं॥ तावत्पर्यंतं ब्रह्मदानं निधा ५

रणं सर्वो धानपक्षे नित्यपरिवर्त्यतत्रैव नवति॥ दक्षिणादानोत्तरं नैष दोषः॥ आधाने प्रवृत्ते शवाद्याशो
र्वेन नवति॥ अन्यारं नलीयाया आरंभात् पूर्वतुरजस्वलायां जातयां कालोत्तरे विजृष्टं धर्मं सारस्व
त होमा न्यारं भलीयां वहेत्वा विभ्रष्टं हिं कृत्वा पुनः स्वारस्वत होमा न्यारं नलीयां सहितापोर्णमासी
कर्तव्यः॥ अपि वा विभ्रष्टं धर्मं नान्यारं भलीया॥ आरंभादध्वंवेदपत्थ्ये सापोर्णमासी कर्तव्या॥ आ
त्रापि नः शोर्वं॥ आशो वादिना कालः तिपत्तो रुद्रमवशायश्चिन्त॥ अग्निहोत्रहोमारं नेतु दशहोतारं दुत्वा
उत्तुर्ध्वं वादिनामग्निहोत्रं कर्तव्यं॥ ततस्त्रिरात्रांतं सप्तहोतारं दुत्वा दशहोत्रं प्रभृत्यग्निहोत्रं भगः॥ एवं पि
उपिचयज्ञं सप्तहोतारं दुत्वा रंनः॥ यदि रजस्वलागार्हपत्यादीनामन्यतमं स्पृशति अग्नीन्यरित्यज्य
पुनराध्वं कृत्वा शुक्लं इति हिः कर्तव्यः॥ यत्र यत्र होमा र्थं माहवनीयाः॥ अग्निप्रणीतास्तत्र तत्र होमात् पूर्व
रजस्वलां स्पृशति तदा तं परित्यज्याऽन्ये प्रणीत्युचीहिः॥ यथा मपूर्णा मासारं भात्युरस्ता द्रजस्वला वेदु
रज्यं विभ्रष्टं हिं कृत्वाऽगामिपोर्णमास्थारं भः॥ तथापि उपिचयज्ञाप्रयत्नश्चाद्यारंजात् पूर्व रजस्वला
वैकालोत्तरे आरंभे तद्विज्ञेय प्रायश्चित्तं कृत्वा नैव तितं द्रव्यं॥ प्रथमदशरंभात्वाकूरजस्वला विस्मृता

दुतायामुत्तरादुत्तिस्केदेस्त्वाङ्गुतेरुपर्युत्तराङ्गुतिर्जुङ्गाजुङ्गाकर्वमभिः तदायत्रवेत्यवनस्यतेदेवानां उ
 ह्यानामानि। तत्र देव्यानिगमय॥ इत्येवं वावनस्यत्येति बुधा। तथा समिधमाधाय स्कन्ने शेषा तूष्णीमु
 च्छादतिर्जुहोति प्रजापति धानमुद्देश्यागन्धभवति। सर्वस्वने चतुःपंचवर्णीयत्वं प्रीजुहोति॥ वृक्ष
 ते हो हनादि पुनर्होमः॥ ततः कर्मशेषं समापयेत्॥ एकदेशपतनेने तस्याप्यश्विनै॥ अनाज्ञातजप एव
 पूर्वाङ्गुति पक्षेयलेव प्रमादात् तूष्णद्वयपतने सर्वप्रायश्चित्ते कृत्वा चतुरभ्युन्नाद्योत्तराङ्गुतिः॥ अस
 र्वस्कन्ने अत्यावशेषने व होमः॥ पक्षस्य लोपः॥ नात्र पुनर्होम इति धर्तव्यं। यदि पूर्वस्था मादुल्लं
 दुतायां आहवनीया नुगच्छेत्। पूर्वोक्तो दुतायां यद्वाहवनीया नुगच्छेत्। तदा यस्मात्कृष्णान्निरंततः उ
 पशंतिः सास्मिन् शकल उत्तराङ्गुतिमग्निहीरो दारावग्नि स्यादिति मंत्रस्य मध्ये तुहोति न मंत्रांत॥ अग्न
 य इदं॥ यद्यनुगतेशकलो न ज्ञातः तदा हिरण्यं निधाय। पूर्ववच्चुहोति॥ सुक्वपति तय नाग्निसन्निधनं परि
 समहन परिषेव नानां निवृत्तिः॥ सप्त ऋषिभ्यश्चैस्ते सुद्देश्याविकं विदुः दशः कुर्वति। गार्हपत्यदक्षिणाग्नौ
 कर्म समाप्तिः॥ यदि पुरा प्रयाजेनो बहिः परिध्वंगारः स्केदेत् स्तुवस्य बुध्नोभि निरिध्यात्। प्रयाजार्थं ७

सुदाना सर्वपरिधिपरिदानाद्धर्षपरिधिभ्यो बहिर्यद्यंगारः स्केदेत् सर्वस्यां दिशि परिध्या द्वाहस्केदे
 तं स्तुवमलेन पीडयेत्। मा तमो मा यज्ञस्तमन्मा यजमानस्तमत्॥ नमस्ते अस्त्यो यते नमो रुद्रपरायते
 नमो यत्र निषीदसि॥ अधर्षुमाहिः सौर्यजमानं माहिः सीरिति। तमादतो आहं यज्ञं दधे निर्वीतेरु
 परक्षा चंदेवेभ्यः परिददामीति ततः स्तमग्नौ प्रक्षिपति स हवश्चतुर्गो रप्य नो ज्ञात वेदा स्तोम एषो धृतवा
 सुप्रतीकः। मानो हासोन्मिच्छतो नेत्याज हविगो बोधं नो वीरयो यं वयं घृक्ष्ये नगो नो रंक्तस्त्री प्रतितप्य
 सहस्रशृंग इत्यनया होमो वायुदक्षिणस्यां घृक्षणां माहिः सौर्यजः सीः॥ यदि पश्चाच्छेत्तारं सीः पत्नीमा
 हिः सौर्यजः सीः यद्युत्तरतः॥ आग्नीध्रं माहिः सीः पश्चन्मा सौर्यजः सीः॥ इति प्रतिदिशो पूर्वमंत्रस्य शेषः।
 अम्यस्तमानं॥ यदि कालसंनिकर्षः अतिर्मध्यमानो न जायत यत्राभ्यं पश्यन्न त आहस्य जुङ्गा दद्यात्
 मातः पुनर्मयेतुः अतिहोत्रस्य प्रणयत काले अकाले वा अनुगतो ग्निः यथायतन मध्ये उष्मा चेत्
 दातैः आदिप्रत्येपेणाग्निरुत्पत्तिकुर्यात्। यदि नोष्मा तदा अनुगतं गार्हपत्यमुत्पादयिष्यामीति संकल्प्य त
 नो नुगतमस्मान्ना अरणी संस्पृश्य मंधयेत्। ततो गार्हपत्यायतने निधाय। अहवनीयं प्रणीयत पश्चतेष्टिते

स्थाने मित्राद्या दुती दुत्वाऽग्निपरिस्रज्य च व्यादानादि कुर्यात् ॥ मित्रादि होमात्प्रगुदयास्तमये सर्वा
जुगतिरेव ॥ यदि काले सन्निकर्षे निर्मथ्यमानो न जायेत तदा लौकिकाग्निमानायायतने निधाय ध
ष्ट्या दानादि मार्जनं तं होमं कृत्वा लौकिकाग्निमानायायतने निधाय
ष्ट्वे हवनीयं प्रणीय वस्यमाणे मित्रादि होमः ॥ यदि पुनर्मथ्यमानोऽपि आगमि होमकाले पर्यंतं न जाये
त तदा पिलौकिकाग्नावग्नि होत्रं दुत्वा मंथनादि पूर्ववत्कृत्य मिति के विदादुः ॥ नात्र सर्वोत्तुगतिरि
ति वृत्तिकारः ॥ विरुते धानिषु अनुगतं पुत्राह होस्तमुदयं वागस्तदाऽग्न्या धेयं ॥ अविहते तु पुत्रा
वज्रान्मता वन्मये सेतो मुदुरण प्रायश्चित्तं कृत्वा कालापि पत्तिश्चेत्तस्य प्रायश्चित्तं कृत्वा होमः ॥ नात्र
लौकिकाग्नि स्थापन मिति ॥ एवं रुद्रदत्तश्च ॥ प्रयोगादौ आरण्योः समारुहोऽग्निः प्रयणकाले मथ्यमा राम
नो न जायेत तदपि लौकिकाग्न्या रुद्रणदि पूर्ववत् ॥ अत्र स्रपक्षे तु अग्नि होत्रकाले योऽतिरनुगतिप
थ्यमानो न जायेत तस्मिंदौ किं निधाय होमं कृत्वा मंथनमनुगत होमः ॥ अथ नेमि सिद्धिः ॥ यस्य
यजमानस्य होतयः संततं चिन्तयेत्तदा क्षामवते हिः कर्तव्या यस्य आहिताने रनयोऽन्येऽनोतात्मा सं

लौकिकाग्निभिः संसृज्येरन्तदा तमग्निमरण्योः समारोहमथित्वोऽपावरोहान्तये विविधेष्टिः क
र्तव्या ॥ यदि गार्हपत्यहवनीयाव न्योन्यं संसृज्येयातां तदा संसृष्टं पूर्ववन्मंथित्वोपावरोहयायतने
स्थितस्यापि समारोपणं कृत्वा यतनं स्तुमुदुरणमथित्वयायतने निधायाने विविधेष्टिः कर्तव्या ॥ य
दि गार्हपत्यरक्षिणाग्नीदक्षिणग्न्याहवनीयोवा अ न्योन्यं संसृज्येयातां पूर्ववन्मंथित्वोपावरोहयायतने
वीतयेष्टिः ॥ यदि वनदाहवद्विनाग्नाहवद्विनावाश्चोताग्नीनां संसर्गः ॥ मंथनादि अग्नये संकुसुका
येष्टिः ॥ यद्यग्निवद्विनाः प्रथमं कुरुणा पूर्ववत् ॥ ततोऽग्नये स्तुमेष्टिः ॥ यद्यग्नि होत्रस्थाली भित्वापय
आहस्येत्तत्र विरमि मंत्रयते ॥ गर्भं स्ववतमगदमकरातिरिद्रस्वरावहस्यतिः ॥ एष्ट्या मवतश्चो
नेतन्नाभि प्राप्नोति निर्झति परावैरिति ॥ ततोऽग्नि होत्रस्थाली कार्यक्षमावैतन्मन्त्रे द्वयेर्विस्तुदालः
समन इति संस्थात् ॥ ततोऽग्नि होत्रस्थाली प्रायश्चित्तं ॥ यदि स्थाली कार्यक्षमानभवति ॥ तदा स्थाली
मक्षप्रक्षिप्याऽग्न्या स्थाली माहस्य दोहनादि कुर्यात् ॥ अग्नये पश्चिहते पुरोडाशमष्टकपाले निर्वपेद्यो
दशैर्पूर्णमासयाजीत्युक्ते ॥ समानतंत्रवा मुख्याः कार्योद्येकषो विवाएतस्य यज्ञश्चिद्यते यस्य यज्ञे च ततः

अथ
८

तरेतामिष्टिनिर्वपति। स एवासावानेयोष्टाकपालः पौर्णमास्यां सोमावास्यायां तमानयेपथिकुः।
 कुर्यात्तैनेवपुनः पंधानमवैतिनयज्ञं विद्धिनतीतिविज्ञायते संयाज्येयपाथिकुत्तीस्यातामित्यपरं।
 यः प्रवृत्तदर्शपूर्णमासोयज्ञमानो अमावास्या पौर्णमासी वा स्वकाले मकुप्योत्स आगामिपवैणो
 र्वाकपथिकुमितिष्टिं कृत्वा अनशुंदक्षिणपश्चिद्धानेरीरुक्षान्नाहयेदक्षिणानंतरातिपन्नेद
 र्शपूर्णमासं वा कुर्यात्॥ अनयोः समानतंत्रतावाज्यवागामिपवैणोरतिपन्नेदर्शपूर्णमासं पथि
 कुरुत्वा न्मुरं कुप्योत्स पथिकुरुत्वा न्मुरं कुप्योत्स एव दर्शो इति संकल्प्य आनयेपथिकुतये नुष्टे नि
 र्वपामाति प्रवैतिरूप्यतताग्नादीनां निर्वापः॥ अग्नेपथिकुरुत्वा न्मुरं कुप्योत्स आनयेपथिकुरुतये नुष्टे
 प्राप्ताः आनयेपथिकुरुते नुष्टमधि॥ एवं संवापः॥ आनयेपथिकुरुते नुष्टे इति॥ अग्निपथिकुरुतये नुष्टे। राम.
 आनयेपथिकुरुते इदं। अग्नेः पथिकुरुतो हं देवयज्यमानादः॥ एवमुज्जितिः॥ इदं मुख्यकालातिपन्न
 आनयेपथिकुरुते इदं। अग्नेः पथिकुरुतो हं देवयज्यमानादः॥ एवमुज्जितिः॥ इदं मुख्यकालातिपन्न
 नमवातत्रपौर्णमासातिपत्तिनिमित्तं दर्शातिपत्तिनिमित्तं वादर्शपूर्णमासातिपत्तिनिमित्तं वा पथिकुरु ८

तेष्टिकरिष्ये। इष्टिममाप्यततो वैश्वनरेष्टिकरिष्ये इति इष्टिं कुरुयं कृतोत्तरेण ज्याधिकारः। अनयोः समान
 मंत्रतावापथिकुरुते इष्टिं कृतोत्तरे ज्याधिकार इत्यम्बलायनः। इष्टिं कुरुयं कृतोत्तरे ज्याधिकारः। अनयोः समान
 र्णमासातिपत्तिनिमित्तं पथिकुरुत्वा न्मुरं कुप्योत्स प्रायश्चित्तं समाप्येवोत्तरे ज्याधिकारः। नोत्तरे ज्यासहस्रं तत्र
 विहृत्य तस्मिन्नेवाग्ना पूर्णोदुतिद्वयं कुर्यात्। प्रायश्चित्तं समाप्येवोत्तरे ज्याधिकारः। नोत्तरे ज्यासहस्रं तत्र
 एवं द्वयोद्बद्धनामपि। बद्धशब्देन इष्टिं कुरुयं कृतोत्तरे ज्याधिकारः। नोत्तरे ज्यासहस्रं तत्र
 व्यतिबोधायनः। अनेकातिपत्ताविसर्गः। तत्र पुनराधानं कर्तव्यमिति ब्रह्मविक्काणमंडलः नः। दर्शपूर्णमा
 सयोः प्रकांतयोः देवाप्रभानुषाहविरोधात् स्वकाले कर्तुं मशक्ययोः शांतयो विरोधेत्तरीतस्य च आह
 नयेतस्य ग्गानः नयेपथिकुरुते नुष्टमधि॥ अनयोः समानतंत्रतावाज्यवागामिपवैणोरतिपन्नेदर्शपूर्णमासं पथि
 कुरुत्वा न्मुरं कुप्योत्स पथिकुरुत्वा न्मुरं कुप्योत्स एव दर्शो इति संकल्प्य आनयेपथिकुरुतये नुष्टे नि
 र्वपामाति प्रवैतिरूप्यतताग्नादीनां निर्वापः॥ अग्नेपथिकुरुत्वा न्मुरं कुप्योत्स आनयेपथिकुरुतये नुष्टे
 प्राप्ताः आनयेपथिकुरुते नुष्टमधि॥ एवं संवापः॥ आनयेपथिकुरुते नुष्टे इति॥ अग्निपथिकुरुतये नुष्टे। राम.
 आनयेपथिकुरुते इदं। अग्नेः पथिकुरुतो हं देवयज्यमानादः॥ एवमुज्जितिः॥ इदं मुख्यकालातिपन्न
 आनयेपथिकुरुते इदं। अग्नेः पथिकुरुतो हं देवयज्यमानादः॥ एवमुज्जितिः॥ इदं मुख्यकालातिपन्न

नादृशी पूर्णमासौ देवानां मानुषाद्यादि स्वकाले नारज्येयातां तदाशां ते विशेषे आगमिन्यां पौर्ण
 मास्यां विश्वेऽपि स्थित्यारख्यत होमान् नारं भलीयां कृत्वा चतुर्हीतारं दुःखाविभ्रष्टं कृत्वा पुनर्दृशी पूर्ण
 मासार्थं सारख्यत होमान् नारं भलीयां च कृत्वा चतुर्हीतारं दुःखापौर्णमासे नयजेत। तत्र रामोऽारस्त।
 अनारं नलीया विहृतो नस्यादित्यस्मिन् नक्षत्रे अनारं च दृशी पूर्णमासयोः प्रथमं विभ्रष्टं देवानं न
 नक्षत्रं मन्वारं नलीयेति दैवं ज्वरादिमाउष्यं न चौरादि अस्मादि प्रतिबंधं शुद्धे काले समागमेन
 विभ्रष्टं हिः। एवं मलमासादि प्रतिबंधं विहृतं नारं मन्वारं नलीयां पौर्णमासाति यद्यततदा विभ्रष्टं
 चतुर्हीतारं वागमि पौर्णमास्यां कर्तव्यं। एवं प्रथमे दर्शे व्यतिपन्नो तथे वाग्रयणे व्यतिपन्नो चि
 उपनयनं कर्म लोपे कर्म लोपे वा मिति पालिप्रक्षालनात् सर्वं समिष्टं जुष्यः पूर्वमिति केचित्। दशार्थ
 माहवनीये सप्त होतारं जुहुयात्। अग्नि होतारं न काले यद्दिनं क्रियते तदा दश होतारं दुःखां जुष्य राम-
 र्थं माहवनीये मग्नि होतारं दुःखां परं धुरं पराह स्वकाले अहोत्रं तन्निमित्तं सप्त होतारं कुरं दुःखा
 होव्यामीति संकल्पः अग्निविहसे चतुर्गृहीते न सप्त होतारं सप्त होतारं सर्वं प्रायश्चित्तं च दुःखानि १०

परित्यज्य पुनः प्रलीय दश होतारं दुःखां सायमग्नि होतारं त्रारं नः। आरक्ष्वाग्नि होतारं स्यापिलोपे
 आगमि होमकादि देवैः। मनो ज्योतिरित्युच्यते। मंत्रस्तुतं कृत्वा एव। आरक्ष्वा चतुर्मा
 स्वेष्टावरुण प्रधासा द्वे देवस्य गोणकालः। तत्र पथि धूद्वानरी कृत्याति पन्नो वै च देवः
 कर्तव्यः। पाथि धून्मुखे वा तथा वरुण प्रसाद्या आसा कर्मधासा कर्मध्याशुता सारीयकलाः
 तू। अविधानेन नष्टवद्भिः स्मृति चोदितं चां दायणं कुर्यात्। ततो निनाधाय ततो लुप्तानां मिष्टि
 ना पाथि कृत्वा वै श्वानरी व कृत्याति पन्नं दर्श पौर्णमासां वा कुर्यात्। तत्रानेक दर्श पौर्णमासाति
 निमित्तं मिति संकल्पः। नात्र पथि कृतो मुखे दर्श पूर्णमासः पूर्वप्रायश्चित्तं तैवेनै कसिद्धिः।
 लुप्तानो मग्नि होतारं पिंडु पिनयज्ञातो व सप्त होतारं तत्राति पन्नं कुर्यात्। अयं विभ्रष्टं हिः। इ
 द्यायक्षः। अमा वास्यं तत्रै। पात्र प्रयोगकाले एकोनविंशतिकपालानि स्खाली वसा नाय पात्र
 वर्जमितराणि प्रयुज्यन्ते निर्वापे आनेत्यन्ति रूप्ये इति रूप्य मोयं च सोमं वनिर्वपति। अनेह
 यं रक्षस्वे इह यं रक्षस्व सोमं हव्यं रक्षस्व आनये वा जुष्टं प्रासा मिं दायवो जुष्टं प्रासा मिं सोमो

यवो० नितितंडुलानां त्रधा कृत्या॥ यथा भागं व्यावर्त्तयंतु॥ द्विमागमे कीदृशेणोपेयं॥ इदमग्नेः शिंद
 स्पवेषणार्थं॥ अधिभ्रयणकाले आग्नेस्पस्यसोमस्य च तेषो गृहीत्वा ऐंद्रप्रक्षिप्यततोधिभ्र
 यति॥ तूष्णीमुमुत्तरेयोभिघारणं त्रियेण स्यात्सादनं॥ यानः क० अपतन्निद्रा० इती॥ इती॥ इत्याभिभ
 र्शना॥ इदस्याहं देवयज्येदिदो व्यनोदः॥ सोमस्य वृत्रहा॥ इष्टिः संतिष्ठत॥ दृशी पूर्णमासो व्रत
 लोपे व्रातपतेष्टिः कर्त्तव्या॥ मम भार्याश्वयाः व्रतयन्निमिर्शे इक्ष्या यक्ष्यदति संकल्प्य॥ अग्नये व्र
 तपतये जुष्टं निर्वपामीति पूर्व निरूप्य लत आग्नेदीनी निर्वपः॥ अग्ने व्रतपते हव्यः रक्षस्वा अग्नये
 व्रतपतये वो जुष्टं ब्रह्ममि॥ एवं संवापः॥ इष्टिः संतिष्ठत॥ अथ त्रयस्त्रिंशद्विदुः खिनाश्रुया त्रैकुपी
 न॥ तदा अग्नये व्रतभ्यं तष्टिः कर्त्तव्या निमिर्श मुद्दिष्या स्यापि पूर्ववत्समानतै व्रता कार्या॥ नोऽनंदा राम-
 श्रुयाते इदं निमिर्श॥ ॥ अथ बोधायनं न समाकृताग्न्या रसमाकृताग्न्याऽऽख्यो रूपघातमि
 मिर्शेदितपघातयोः॥ आयश्चित्तमुच्यते॥ अमध्यश्चैवाडालं रासभश्च दवायं सपत्तिरपत्यला
 मिश्च॥ इत्यष्टाभिस्पर्शैरणोर्नाशः॥ अयोग्यता स्पदित्यर्थं तत्रा मध्यं शब्देन कृत्वा पुरीषादयोग्यं तं॥ ११

मुपहतानीं रासमयाणां पात्राणां प्रपित्यागः अदेवलोथाहमातुषाक्षिशं विष्टारेतो म० अमेवे वास्वे रो
 अ० य० चिको भलेपाः॥ मध्यामेध्यमुच्यते॥ चां जले शब्देन सर्वप्रतिलोमः॥ रजस्विता शब्देन सुतिकापरे
 त्रिमितैरुपततयाः समाकृताग्न्यावरणोर्विनाशः॥ अन्ये अरणी आहृत्य पुनराधार्य कर्त्तव्यं॥ अथ
 बोधायनः॥ अथ यद्यरणी जीर्णं स्यात्तां तनुभिर्मर्धनेन वा समातेन वे अ० न्ये आहृत्या मावास्या म्या
 मुपाथश्चोक्तते दर्शने तस्मिं जीर्णं शकलीकृत्य गार्हपत्ये प्रक्षिप्य प्रज्वाल्य दक्षिणेनोत्तरारणीमादा
 य सव्येनारणीमुपर्यग्नौ धारयं जपत्युद्धृत्य स्वाग्ने प्रविशस्व योनिमन्यां देवज्यो वोढव जात वेदः॥
 अरण्यारणीमनुसंकेतमस्वजीर्यातनुमज्जालयन्निष्ठदक्षित्यथायं तयोर्दक्षिण इत्यरण्यारणीनां समा
 रोप्य मंथनस्यावृता गार्हपत्यं मथित्वा विहारकं न्ययि लोकार्हपत्ये आज्ञां विलुप्योत्तरं सव्यं कृत्वा चतुर्द
 हीतं गृहीत्वा हवनयिसंतं विजुहोति मनोज्ञातिः॥ यत्नेन स्वाहृत्य थाग्नयेतनुमते पुनोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपति॥ शशवंदक्षिणां ददाति॥ साप्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठत॥ तत्र प्रयोगः॥ यद्यरणी जीर्णं स्यात्तां जनुभि
 र्मंथनेन वा कार्याक्षमेजाता दग्धेन एव पहतवा भवतः॥ तदतिहोमा विस्तारावासाधेः कर्त्तव्यो स मे

शाय०
१२

सैरनुयमुक्ताउक्ताश्लेषान्नक्षितेकार्याक्षमेनवेअन्येअरणीसंपाद्यामानास्वायांप्रातरग्निहोत्र
 २ इत्याअश्वत्थाद्व्यवाहा० रात्रि० शान्त० नवे० आयुर्म० यजमानेइत्येताभ्योभरणीआहस्यान्यन्या
 धानादिकृत्वोपोष्याश्वाभस्तेदर्जिनेष्वृजीर्णेअरणीशाललीशकलीकेत्यगार्हपत्येप्रक्षिप्यप्रज्वाल्य
 नवेअरणीदक्षिणेनोत्तरणीसंवेनाधरणीमादायागार्हपत्यामेतपदिधारयनजपति॥उद्युध्य
 स्वातेप्रविशस्त्वयोनिमितिस्तौत्रमंत्रमुक्त्वायंतयोनिरितिमंत्रेणनवारत्येःसमासैपलंइतःप्रथम
 मितिमंत्रयनंरुक्त्वाअग्नेसंस्त्राडित्येवमितिमंत्रंअसंस्त्राडित्युपसन्निध्यःअग्निमंत्रेणोपसन्निधेनमंत्रेण
 कुर्यात्॥गार्हपत्यायतनंगोपयेन्तानुलुन्धियायतनेनिनिधायानिद्वयंप्रणीयमनस्वतीहत्वापुनःप्र
 णायतंतुमन्तीष्टंकुर्यात्॥एवमेवपदारणीजीर्णेस्यातोनिद्राकुर्यात्॥इतिप्रायश्चित्तेप्रदीपः॥ ॥अथ
 होमप्रकरणं॥ ॥यदिदुःखमानेस्केदेतःदमिमंत्रयते॥यदधुर्ध्वंएधिवीमसक्तं॥यदोषधारयसरः॥राम०
 द्यदापः॥पयोएहेषुपयोअग्निपासुपयोवत्तेषुपयोअस्तुतन्मयीति॥ततःस्कन्तस्योपविजले
 क्षिपेत्॥समुद्रंवेःप्रहिणामिस्वायोनिमपिगच्छत॥अच्छिद्रःप्रजयाभ्यासंमापरासेविमत्यय॥इति १२

सर्वप्रायश्चित्तेचंसर्वस्केदनेअन्यादुग्धाहोमःकर्तव्यः॥असर्वस्केदनेनेअवशिष्टेनैवहोमः॥दो
 होत्तरमधिअपणात्माकृत्वाग्निहोत्रंस्केदेत्तदास्केतमभिमंत्रयेत्॥अस्माद्योःएधिवीमस्का
 न्वमोयुवागाः॥स्केनेमाविशामुवनास्केनायज्ञःप्रजनयतु॥अस्काजनिप्रजनिआसन्ना
 ज्जायतेवृषा॥स्केनास्वजनिधोमहोतेमंत्रैः॥उन्नेभयएधिवीमिधोदंदिमंनमः॥उक्तेदिव्यस्य
 नोदेहीशानोविस्तृजादति॥इतितस्योपर्युर्दक्षिपेत्॥यजमानपत्न्योरागमिहोमकात्तोदनशनंवे
 अग्निहोत्रंस्केनेसर्वत्रतत्रयंभवति॥असर्वस्केनेशेषेणैवहोमः॥सर्वस्केनेतुपुनर्दोहः॥अधित्रयणे
 त्रैरमुभयनात्माग्निहोत्रंस्केनेभिमर्शनादिकृत्वाशेषेणैवहोमः॥सर्वस्केनेतुज्जातांयमसस्क
 तइव्यमानीयस्थान्यानिक्षेपः॥यदिसकृदुन्नीतमसर्वस्केदेत्तदातस्यापरिद्वितीयाद्युन्नयनंकु
 र्यात्॥एवंद्वितीयतृतीययोपुनरुन्नीयहोमः॥नात्रभिमर्शनादि॥अथचतुर्थंउन्नीतमसर्वस्केदेद
 भिमर्शनादिकृत्वास्थान्यानिक्षेपमवनीयपुनरुन्नीयहोतव्योसर्वस्केदेत्ज्जातीयइव्यमानीयासुवि
 प्रक्षिप्यहोमः॥अथपंचावतिनातृतीयउन्नयनंतसमानं॥यदिचतुर्थमुन्नीतमसर्वस्केदेदभिम

अ२

श्री अभिमर्शनादिकृत्वा तस्योपरि पंचमुन्नयनं बहोमः। पंचमोऽनंतरं सर्वस्फुटने तज्जातीयद्रव्यस्य प्रस-
पः। असर्वस्फुटने तेनैव बहोमः। स्फुटने शेष होमो भक्ष्यस्य नारदः। उद्रवणात्वादि मेव प्रायश्चित्तौ। सर्वत-
क्षमन्वहीत्यारभ्य दुराहो न परिसमाप्तिपयं त। यदि शुद्धो देशस्फुटने तदा स्फुटने प्रदेश उपविश्य। स्फुटने पु-
नः शुचिर्नृहीत्वा तदेव यादृक्कृत्वा तद्वत्तत्तव्यं मार्जनं ते पुनर्धृष्ट्या दानादि होमं कृत्वा धातुरसीत्युपस्य
शने कृते। जुह्वा सहजृहीत्वा अवते हेडोवरुणानमोभिरवयस्येभिरीमहेरुविर्मिः। स्यं न समभ्यमसरप्रवे-
तोराजने नादं सिशिश्रयः कृतानि। उद्रुत्तमं वरुणपाशमस्मदबाधमेविमध्यमं श्रयाय। अथावयमा-
दित्यव्रते तवानागसो अदिनये स्याम स्वाहेति दुल्लोहोमं श्रयाय। स्फुटने पूर्व यद्रव्यं इदं वैकीकृत्य। परयो-
ष्यते हेरुविरुत्तं कृत्वा होम इति केचित्। अस्मिन् यक्षे स्फुटन्यां स्फुटिते पूर्व यद्रव्यं इदं वैकीकृत्य। परयो-
होमः कर्त्तव्यः। अस्मिन् यक्षे वारुण होमोऽस्य वा। यदि अमुन्यादौ अशक्ये वदितुं स्फुटने तदा स्फुटनाभि मर्श-
नादिकृत्वा होमद्रव्यस्य प्रतिनिधिं कृत्वा मार्जनं ते पुनर्होमः पूर्ववत्। असर्वस्फुटने स्फुटनाभि मर्शना-
दिकृत्वा शोबण होम समाप्तिः पुनर्होमः पूर्ववत्। दश होनु समाप्त्यनंतरं शकृतकुशसमापनयनात्केने १३

स्फुटनाभि मर्शनादिकृत्वा स्फुटने शिष्टे नैव होमः। नात्र स्फुटने स्पष्ट पुनर्ग्रहणं। सर्वस्फुटने अभिमर्शनादिकृत्वा।
असं स्फुटमयद्रव्यं क्षिप्त्वा होमः कर्त्तव्यः। यदि रज्जुपुत्राद्यमानं स्फुटने तदा स सर्वस्फुटने स्फुटनाभि मर्शनादि-
कृत्वा सुकृत्वा समीपे स्फुटनीमाहस्य वनुपं च बाधयथाधिकारमुन्नीय होमं समापयेत्। असर्वस्फुटने स्फुटनाभि-
मर्शने कृत्वा शुचि अयस्य जी। तीयद्रव्यस्य प्रसपः। इदं पुनः स्फुटयितुं पूर्वोक्तैः पूर्वस्फुटने अभिमर्शनादि-
तिकृत्वा स्फुटने शिष्टे न होमः। सुगादारभ्य होमसर्वस्फुटने दद्यादितत्र के शिवीकारे नित्यत्वेन पुनर्होममिच्छति
रुद्रदेवस्तु विकल्पेन मिच्छति यदा क्रियते तदा पूर्ववत् कर्त्तव्यः। साय होमसूर्यो न्याति रिप्ति प्रमादानं त्रः प-
ठितस्यागश्चरुतः स्तदा स्फुटने प्रायश्चित्तमेवा एव प्रातः। सर्वत्र स्फुटने मात्रा दूनं स्फुटने अंगुष्ठपर्वमात्रा द-
न स्फुटने च न स्फुटने प्रायश्चित्तं। सर्वप्रायश्चित्तमेवा स्फुटन्या स्फुटने अपर होमार्थं नोत्पत्तिः। दिव्या वा एतम-
शानिरभ्यवेतियस्याग्नि होत्रं शिशिरा भवति समाधायुमिति। यथा तस्य पस्याग्नि होत्रं पयमानं मग्नि सया-
गादिरिशिरा शक्यं करोति तद्यज्ञमानस्यानर्थं सत्त्वं तेनैव तस्याग्नि होत्रं पयमानं मग्नि सया-
व्यानाय स्याग्नि होत्रं धिष्ठितं तज्जातीयं प्रायश्चित्तं पस्याद्रुममाशयेद्विष्णुर्विचक्रमति वेकृत्य कावास्व

नीयाधः सयेनुद्व्यतयेवमस्मनाभुनः परं सलोपयेत् । उद्धासनाद्धुं सनेतुस्मात्मेव शुद्धः ॥ अथ दक्षि
 णान्तिरनुगमनप्रायश्चित्तं हविरादनात्सर्वयदिदक्षिणान्तिरनुगच्छेत् । उगतं दक्षिणान्तिमुत्पादयि
 व्याप्तिः । इदं संकल्प्य एतं प्रविशान्तिमन्त्रेण गार्हपत्यादयं प्रणीया हवनीये सर्वप्रायश्चित्तं वायुदिसाप
 मन्ति होत्रकालातिपद्यन दोषावत्तोः नमस्त्याग्निकालसमापतनीयं होमं दुष्टान्तिमन्ति होत्रमुप
 साधातमन्ति प्राणनात्ता समन्य दुष्टाभर्भुवः सुवरित्युपतिष्ठेति । सयां नवनाडीका होमकालः तत्राति
 पन्नो । आज्येन दोषावत्तोः नमस्त्याहति जुहोति अग्निदेवतात तोभर्भुवः सुवरिति होष्य जपांतं कृत्वा पव
 ध्वा समनुद्यु संनासितो ह्यस्य । अग्निर्ज्योतिरिति दुष्टादेष्यं ते भर्भुवः सुवरित्युपरापयत तोमार्जनां
 ते होमशेषसमापयेत् । अथा नुद्धा प्रायश्चित्तं वैकल्पिकं । अथैकं वायस्याग्निमनुद्धतः सूर्यो मि १।१०
 निम्रावेदभ्युक्षयाद्वा । अग्निहोत्र होमार्थं वानिं प्रणीयाग्नावनुद्धते सति सूर्यो मिम्रा कनिमिन्नमनो
 ज्योतित्रयश्चिः शदिति द्वाभ्यां च नुद्धते होष्यामि । अग्नावनुद्धते सति सूर्यो भुरयमिति प्रातः ॥
 इति संकल्प्य तस्मिन्नातो मनो ज्योतिर्जुपतामाज्यं विच्छिन्नयज्ञः समिधं दधाति । यादृश उषसो निमृच १४

श्वताः संदधामि हविषा घृतेन रक्षाहा । इति बतुर्गृहीत जुहोति । मनसे ज्योतिरा । पुनश्च्यतुर्गृहीतां । त्रयस्त्रि
 ः शतं तवो ये विततिरेय इमं यज्ञः स्वधया इदं तेषां छिन्नं प्रत्येतददामि स्वाहा धर्मा देवाः । अथ्ये
 उच्छाहा । धर्मा ये देवाः सर्वप्रायश्चित्तं दुष्टा । तत इहमा हारणा होमसमाप्तिः ॥ सायंकाले यद्यनुद्धते आ
 हवनीयकालातिपत्तिस्तदा । अनुद्धतप्रायश्चित्तं पूर्वाह्नसायंकालातिपत्तिप्रायश्चित्तं वैकल्या होमं कुर्यात्
 । आतरनुद्धत आहवनीयकालातिपत्तिस्तदा अनुद्धा प्रायश्चित्तं कृत्वा कालातिपत्तिमिति आ
 श्वलायनोक्तं प्रायश्चित्तं कुर्यात् ॥ मनोज्योतिः । मे वि । या इ । उपसोया अतिष्टाः स्ताः संतनोमि । वतुर्गृ
 हीतं दुष्टा होमं कुर्यात् । यस्याग्निहोत्रं विच्छिद्येत छह अहं यतुर देवा । अग्निहोत्र होमत्रयलोपनिमि
 तं सप्त होनैव प्रायश्चित्तं । वतुर्गृहीत होमकालादारभ्य प्रागष्टमा होमकालांतं तु मतीष्टिः । अष्टम होमकाला
 त्पूर्वमाश्वलायनोक्तं मनस्यतिर्था । अष्टमा होमकालाद्धर्मग्न्या धेयं कर्त्तव्यं । धार्यमाणे अग्निषु अनुग
 मनेतस्य चोदितप्रायश्चित्तं मकला होमं कुर्यात् । तदा अष्टमा होमकालात्पूर्वं सूर्यं च दृष्ट्वा शास्त्रे न
 स्य तस्योत्पत्तिं कृत्वा होमं कालोपप्रायश्चित्तं कुर्यात् । अष्टमा होमकालाद्धर्मं सूर्यं च दृष्ट्वा पुनराधानमेवा

उद्गतोऽग्निउदयास्तमयेगार्हपत्यानुगमनेसर्वाऽनुगतिनिमित्तैः पुनराधानमेव॥गार्हपत्यस्याऽन्यथास्य
 नावपि एकस्मिन्नेवमकालेनीतेउभयानुगतिनिमित्तैः पुनराधानं कर्त्तव्यं॥उदयास्तमयात्पूर्वं स्मृतं चे
 द्यथाशास्त्रे तस्यात्यन्तः॥अजस्रपक्षेनैरादिविवाश्रायश्चित्तैः पीनास्त्वेतत्स्येदवतायेष्टुर्लोकान्दुतिं जुहु
 याद्वादशगृहीतेनाष्टगृहीतेनचतुर्गृहीतेनसुवेणष्टुर्लोकान्दुतिं वा॥यस्याहवनीयमुद्घातेगार्हपत्य
 उद्घायेदाहवनीयमुद्घास्यगार्हपत्यं मध्येदितः प्रथमंजज्ञेअग्निरित्येवत्यायद्याहवनीयेविद्यमानेगा
 र्हपत्यानुगच्छन्ततदानुगतं गार्हपत्यमुत्पादयिष्यामी॥दक्षिणाम्याहवनीयं वाऽनुगमय्यागार्हपत्यस्य
 भस्मनारणीसंस्थश्यमंथनं कुर्यात्॥इतः प्रथमंजज्ञेअग्निस्वाद्योनेरधिजातवेदाः॥सगायत्रियात्रिष्टु
 भाजगत्यादेवभ्योहव्यैवहंतुः प्रजानना॥इतिमंत्रेणावलवतिजातेअग्नेसंस्माडिवर्यैरमस्विसहसेधुन्ता
 योर्जपत्याया॥इत्यभिर्मेव्यासंस्माउसिबिराउसिसारस्वितोत्वोत्सोसमिधातामनादेत्वान्नपत्याया॥इत्युप रा म०
 मिध्यततो गार्हपत्यापतनेनिधाय॥अचग्निरुषसामग्रमव्यदित्यन्यंप्रणीयाएवंप्रविशानीतिदक्षिणा
 त्ति॥अथमित्रादिहोमः॥मित्रायस्वाहा॥मित्रायदे॥वरुणायस्वाहा॥वरुणायदे॥अग्नयेस्वाहा॥अग्नयइ १५

दे॥अग्नयेव्रतपतयेस्वाहा॥अग्नयेव्रतपतयेइ०॥अग्नयेतपस्वतेजनद्वतेपावकवतेस्वाहा॥अग्नये
 तपस्वतेजनद्वतेपावकवतइ०॥अग्नयेभुवयेस्वाहा॥अग्नयेभुवयेइ०॥अग्नयेज्योतिष्मतेस्वाहा॥
 अग्नयेज्योतिष्मतेइ०॥सूर्यायस्वाहा॥सूर्यायेदे॥भूः स्वाहा॥अग्न०भुवः स्वाहा॥वा०सुवः स्वाहा॥स
 ०भूर्भुवः स्वः स्वाहा॥प्र०ततः प्राकृतैकमेसमापयेत्॥प्रधातहोमोत्तरमप्येतदेवश्रायश्चित्तैः एवम
 न्यत्रापिप्रणीतेआहवनीयेगार्हपत्यानुगते॥एतदेवश्रायश्चित्तैः अस्य श्रायश्चित्तस्य प्रणयनविष
 या उपदिश्यते॥इष्टिश्चपथ्यं प्रणीतेनै॥अन्याधानात्पूर्वं गार्हपत्यानुगच्छदशहोत्रचतुर्होत्रपंचहो
 त्रषष्टोत्रसप्तहोत्रं प्रणीतेतेषां होमात्पूर्वं गार्हपत्यानुगतेसारस्वतेहोमात्पूर्वं संभारयजुर्यं प्रणीते
 नै॥होमात्पूर्वं गार्हपत्यानुगतेसायमग्निहोत्रं प्रणीतेप्राग्होमकालाद्गार्हपत्यानुगतेसावित्रादिहो
 मार्यं प्रणीतेहोमात्पूर्वं गार्हपत्यानुगतेउदवसानायस्त्वेष्टुर्लोकान्दुत्यं प्रणीतेवर्गजिशबलहोमा
 र्यं प्रणीतेगार्हपत्येवएवं सर्वं त्रहोमार्थमाहवनीयेप्रणीतेगार्हपत्यापतनेनै॥तस्याप्यश्चित्तैः तस्याप्रा
 श्चित्तोत्तरविधानान्॥एतेषुसर्वेषुप्रणयननिमित्तेषु॥यद्याहवनीयानुगच्छेत्तदातस्यभस्मनालोकिना

प्रायः
१६

रणी संस्पृश्य तस्मिन्मथित्वा। आयतने निधाय मित्रादीन्कुत्वाऽपि वा मित्रादिस्थाने तपस्वति पूर्य
कुतितु योता अजस्रपक्षे चैतदेव दक्षिणाग्नेस्तस्मिन्प्रणयने। आहवनीये सर्वप्रायश्चित्तं च। अज
स्रपक्षे होमकाले दक्षिणाग्नेः पुनरुत्तरे निस्त तूष्णीं ह्युत्थाद्याः। हवनीये प्रायश्चित्तं। सर्वत्र मम सं
स्पृश्य कृत्वा मथितो ग्निलौकिको भवति। यत्र मंत्रे विनासमाश्रितं कृतं तत्रावरोहणमत्र लौकिको
भवति। यजेमाने प्राप्तां तरे गते यजमानपरिकर्मणः पत्नी वापद्यन्तीत्यामा हर्नयेयुः। तदा लौकि
काऽसंपद्यन्त। यजमानो ग्निं समीपे वसति पत्न्या अपि प्राप्तां तरे वा सो बौधायनेनाक्तः। तस्य क्षमा भि
त्य पत्न्या प्राविते यजमाने पत्न्यपि ग्रामवास्तुनो बहिर्गता होमकालीति पत्नः। होमकाल मध्ये नागता
चेदग्नीनां लौकिक कर्त्तव्याः। उदयास्तपय अस्मिन्निह ते अग्नीनां लौकिक कर्त्तव्यमिति केचित्। संनिहिते
यजमाने न दोषः। उभयोः संनिहितमिति मुख्यः पक्षः। पत्नी बद्धत्वे पि अयं तरस्यां देशं तरगता यो मय्य
ग्नीनां बहिर्नयने यजमानाऽसंनिधौ होमकाले वा नागतायां बलौकिक कर्त्तव्यमिति। छंदोगपरिशि
ष्टे विहायान्नी न्प्रभार्यश्चेत्कृत्वा मासुष्यगच्छति होमकाला संयेत स्य पुनराधयमिच्छते। पुनरजस्र १६

पत्ने॥ सह यजमान पत्न्या प्रवासं प्रकृत्योक्तं। यावद्योगा मम र्थादानेन धर्मतावतीरती क्रामं तावन्नया
रमेया तां लौकिकाऽसंपद्यन्ति। अथ नदी लक्षणे॥ कूलद्वयां तरलं तु नदी शब्देन उच्यते। त
किञ्च द्वयैव जलसंघा नदी भवति। शब्देनोच्यते। अष्टाधेनुः सह स्वाणां परिस्ववितियज्जलानदी
शब्दाभिधेयत्वं तस्येष्टं तिस्रयः। अन्यत्रापि विनाग्निं भूयैरापत्नी नंदी मंडु द्विगमिनी। अति क्रम
तदाग्नीनां विनाशस्यादिति श्रुतिः। अग्निहोत्रं प्रणयार्थं मपाठस्यानुगमने पुनरपोह्य सर्वप्रायश्चि
त्तं अपाठे दीप्यमाने गार्हपत्यानुगमने अपाठे कदेशमाहृत्य प्रक्षिप्य सर्वप्रा० महापितृयज्ञिकवेद्य
ज्ञे। मन्वाधानात्पूर्वमनेयोनितः प्रणयने सर्वप्राय० अन्वाहिते अन्वाधानं प्रायश्चित्तमेव। पितृय
ज्ञं तरस्याहवनीयस्यानुगमने मंथनादि। अबकचतुष्याप्याग्न्यनुगते सर्वप्रायश्चित्तं कृत्वा पुनर्दक्षिणा
ग्नेरादरण्यं। दिवाग्ने होमकालादहवनीया अनुगच्छेत्। गार्हपत्यादयं प्रणयेत्। यद्यग्निहोत्रं होमकाले हवि
ः शुश्रूषसादनात्वाक् आहवनीया अनुगच्छेत्। तदा अनुगत आहवनीयमुत्पादयिष्यामीति संकल्प्य
हवत्यादयं प्रणीय मंत्रे स्तूही वात्सर्वप्रायश्चित्तं कर्त्तव्यं। नात्र मित्रादि होमः। एतन्प्रातः कालविषयमेव

शाय.
१७

सायंकाले स्पृशतु अग्रे वक्ष्यामः॥ दक्षिणाग्न्यनुगमने तु पूर्वोक्तमेव। यदि होमकाले प्राण उदानमप्य
गादिति गार्हपत्ये जुहुयाद्यदि। चत्वारो होमकालास्तत्र पञ्चादाहवनीये कुशेषु हविरासः। यत्पत्यंति
मः पक्षः॥ होमकाले यदि गार्हपत्ये जुहुयात् तत उदानः प्राणमप्यगात्वा हेतुः हवनीय आभ्याकुंतिजु
हुयात् उदानायेदं॥ ततो भस्म नारली संस्पृश्य मंथनं कृत्वाऽयतने निधाय होमसमाप्तिः॥ ॥ ना॥ य
त्प्रायश्चित्तैः। अस्मिन्नेव काले दक्षिणाग्निरनुगच्छेत्तु यान उदानमप्यगात्वा हेति गार्हपत्ये जुहोति
व्यानायेदं॥ ततः सूर्योदक्षिणाग्निर्योनित उत्याद्यैर्वैव द्वा मसमाप्तिः॥ ॥ यदि होमकाले आह
वनीयानुगच्छेत्तदा प्राण उदानमप्यगात्वा हेति गार्हपत्ये आभ्याकुंतिजुहोति॥ हवनीयस्य भस्म नालो
किकारलीलेपयित्वा मंथनं कुर्यात्। नात्रान्यत्प्रायश्चित्तं आयतने निधाय शेषं कर्म समापयेत्।
होमजाते गार्हपत्यवर्जं यानुगच्छेत्तस्य नोत्पत्तिः। तत्कर्मणां लोप एव। अनाज्ञातं जपं कृत्वा तस्यो हो
मे समाप्तिः॥ होमे कृते गार्हपत्यो जुहुयात् हवनीयेऽनुज्ञाते गार्हपत्य उद्याय इत्युक्तं प्रकरणे त
स्योत्पत्तिः॥ यदि होमकाले गार्हपत्याहवनीयो युगपदनुगच्छया ततो दानाज्ञातं जपं कृत्वा गार्हपत्यं

राम.
१७

मथित्वाऽयतने निधाय। प्राण उदानमप्यगात्वा हेति आहवनीयार्थं गार्हपत्ये अतिं कृत्वाऽहवनीयं मथि
त्वा यतने निधाय गार्हपत्यार्थं माहवनीये उदानमप्यगात्वा हेति आकुंतिजुहोति। यदि गार्हपत्यं दक्षि
णाग्निर्युगपदनुगच्छया ततो दानाज्ञातं जपं कृत्वा गार्हपत्यार्थं मुदः प्राणमप्यगात्वा हेतुः हव
नीये कृत्वा गार्हपत्यं मथित्वा यतने निधाय तस्मिन् न्यूनमप्यगात्वा हेति कृत्वा तस्मिन् दक्षिणाग्निरनुगच्छेत्तदा
नेयं दक्षिणाग्न्याहवनीयो युगपदनुगच्छया तदा प्राण उदानमप्यगात्वा हेति गार्हपत्यं कृत्वा हवनी
ये मथित्वाऽयतने निधाय। यान उदानमप्यगात्वा हेति गार्हपत्यं कृत्वा तस्मिन् दक्षिणाग्निरनुगच्छेत्तदा
यदि सर्वे जुहुयुरग्निं मथित्वा यो दिशं वा तो वा या तो दिशमुद्धृत्य वा यवस्वा हेति जुहुयाद्यधुवे विवाते
मथित्वा विहारं सादयित्वाऽपरेणाहवनीये यज उपविश्य स्वयमग्निं होत्रं पितृदग्निं होत्रं प्रत्याप्ता यो भ
वतीति विज्ञायते॥ यदि होमकाले सर्वे अग्नयोऽनुगच्छेयुस्तदा गार्हपत्यं पथित्वाऽयतने निधाय यो दिश
प्रदत्तिवार्थं गच्छति तां दिशं प्रति आहवनीयमुद्धृत्य वा यवस्वा हेति तस्मिन्नाज्याहुतिं कृत्वा सर्ववद्विहा
रं कृत्वा प्राञ्चमाहवनीयमुद्धृत्य दक्षिणाग्निरपि प्रणयनं कृतं तात्त्विकमप्यहोमशेषं समापयेत्। यधुवे नि

वाते वातरहिते उक्तेन प्रकारेणानिहोत्रं पिबेत्। पयसा होमश्च तूष्णीं दुग्धं नीयाऽपरणाहवनीयं यजमान
उपविश्य स्वयमग्निहोत्रं पिबेत्। तं दुग्धादिहोमश्च तूष्णीं हत्वा भक्षयेत्। अशक्नोति यजमानश्चेति विद्वा
क्षयेत्। नान्यस्मै ददाति। यजमानासंविहितश्च दग्निहोत्रं लोपेव। होमकालात्पूर्वं सर्वं नुगच्छेत्। हो
मकालेऽक्षणं तु पूर्वं कर्तव्यं॥ गार्हपत्यस्य भस्मनारणी संस्पृश्य तूष्णीं मथित्वाऽयतने निधायाऽहव
नीयं प्रणीय तपस्तृप्तेर्नित्रादयो वा। अग्निपरित्यज्य। मेवैस्तूष्णीं वा। न्यमाहवनीयं प्रणीयाऽहवना
या नुगमनं निमित्तं यद्येचित्तं प्रायश्चित्तं कृतं यातं प्रविशान्तिदक्षिणाग्निं प्रणीयाऽहवनीये सर्वप्रा
यश्चित्तं दुग्धादिहोमं समापयेत् तस्मिन्नेवान्ते॥ ॥ यदि प्रागस्तमया जुहुः कुर्यात्पुनरेवास्तमिते दुग्धा
भवते तत्रः समनसा विस्फूर्तिष्ठेत्। यद्यनस्तमिते अस्तमितोऽसौ जुहोति तदा तस्मिन्नेवान्ते विधि
दानं नित्यादिसांगः पुनर्होमः कर्तव्यः॥ प्रणयने काले कृतं होतुं पुनः प्रणयने। पुनर्होमे च हव्यं ते ह। रामः
ते गार्हपत्याऽहवनीया बुपतिष्ठेत् यजमानः॥ भवते तत्रः समनसो समाकसावरेपसौ। मायज्ञं हिंसि
ष्टं मायज्ञं प्रतिजातं वदसौ शिवो भवतमघ्नः॥ इति एव मुदयत्वा कृजुहोति वत्। यदि हविः प्राक्षन्तं नमि १८

मित्रोक्षे च तेन यज्ञेन यजेत पुनस्तदा दस्यारुद्रावसवः समिधतां मिति पुनरग्निमुपसमिध्यादेव सर्वं
अन्युपघातेषु। दर्शपूर्णमासाद्यो हविः प्राक्षन्तं कुर्यान् यद्यग्निरभित्रोक्षेत् तदा पुनस्तद्विस्तारं प्रावसवः
समिधतां पुनर्दक्षालो वसुनीथयज्ञैः। एतेन च तनुवो वरुणस्य सत्यासंतु यजमानस्य कामाः। इत्यग्नि
मुपसमिध्यात् सर्वं प्रायश्चित्तमाहवनीये। एवं परिषेचनां दावपि। एवं चोदालहमहापतितरजस्वलाव्य
तिरिक्तप्रधतरस्य स्पर्शनेनोपसमिधनं। द्वादशमलौपहतेषु। वसाश्रुक्रमसृक्षरज्जासुमंत्रं विटनखाः॥
॥ जेष्ठाऽश्रुदुःश्रयिकास्ते द्वादशैते जृणामलाः। केचित्कीटस्य शैथ्यपसमिधनं। श्वमार्जारनकुल
मर्कटघ्राक्ष आस्तु पुरीषं ससर्गं विशेषमाह बोधायनः। अमभ्याधानं समारोप्याग्निं मथित्वा पव
मानोऽष्टिः। भूतिका स्पर्शो शवस्य शैथ्यः। धानमिति केचित्। केचित्सर्वे धान्युपघाते श्विचरनादुपसमि
धनमेव। अस्मिन् यक्षरजस्वला स्पर्शपिसमिधनमेवेति॥ ७ ॥ यस्यान्नावन्ति मभ्युक्षरयुर्यथा कया
वाभ्युक्षरयुः। प्रायश्चित्तमिह शमरथ्यो यद्यसंयुज्ये स्या शये पुनरनुगमयेत् पुनरनुगमयेत् पुनरनुगमयेत्
ह्याले तो नये ज्योतिष्मतेष्टा कपालमिह कृमयादुति जुहुयात्रयस्त्रिंशतंतव इति॥ ८ ॥ सोयज्ञात

रग्निहोत्रहोमार्थमुद्धृतआहवनीयेप्राक्पूर्वाङ्कतेरनुगतोसायंहोमार्थमुद्धृतआहवनीयमनुगतमु
 त्यादयिष्यामीतिस्त्वंकल्प्याएवंप्रातः प्रातर्होमार्थगार्हपत्यादन्यमंत्रेस्तृतीयावेष्टयेमंत्रेस्तृतीया
 निधायज्योतिष्मतेष्टिर्मित्रादयोवा। अपिवाऽग्नयेज्योतिष्मतेस्याहेतिपूर्णकुतिः। नात्रवैकल्पिका
 तपस्वतेष्टिः॥ मित्रादीन् दुष्टान्त्रयस्त्रिः शतंनवइतिचदुष्टानाशयंकर्मसमापयेत्। पूर्णाकुतिपक्षेपू
 र्णाकुतिदुष्टान्त्रयस्त्रिः शतंनवइति। अस्मिन्पक्षेहोमकालेहोमकालेप्राणउदानमथगात्राहस्यादु
 तिमर्थनंचमेवति॥ यदिप्राङ्मोमकालाहवनीयानुगच्छेत्स्वर्गपुरस्तात्तस्यायश्चित्रमुभयोः। कालयो
 रनेनसहविकल्पते। अस्मिन्पक्षेहोमकालेआहुतिर्मथनंचमेवति। यस्ययजमानस्याग्नौविद्यमाने
 प्रयोगमध्यहोमात्पूर्वमनेरुपरिगार्हपत्यादन्यमग्निमभ्यर्चयेत्पुनराप्राक्ततैर्कर्मसमाप्यसंपृष्टवा राम
 न्नोअग्निवतेष्टिः कर्त्तव्या। समाप्तकर्मण्युद्धरणे। विष्टीष्टिः। अकर्ममध्येकर्ममध्येवाऽग्नौविद्यमा
 नेऽभ्यर्चयेत्संस्तुतिस्तुर्वेदातेपश्चादुद्धृतस्याऽनेरनुगमनी। नोभ्युद्धरणप्रायश्चित्तं। नवसंसर्गनिमि
 त्तं। सर्वप्रायश्चित्तमेवा। यस्यसान्नाय्येधिभित्तहविषिबानिरुत्तेपुरुषश्चानोरयोः। तारागतीवीया १२

उर्वराहैउकोवातदआयोन्यतिषिन्यगमवसावर्तयेद्धर्ततांभूमिर्दध्राद्यतेनमुंचतुयज्ञोयज्ञपतिमः
 हसस्याहेति। देवांजनमग्न्यज्ञस्ततोमायज्ञस्याशीरागच्छतुपितृभ्यंचजनोदिशआपआषधीर्व
 नस्यतीजनमग्न्यज्ञस्ततोमायज्ञस्याशीरागच्छतिषडादुतीदुत्तरेविष्णुर्विक्रमइतिवर्त्तसमूह
 त्पदंवालोपयेत्। सान्नाय्यस्यकुभ्यामासेचनप्रभृतियागस्तूर्वहविषांनिर्वापप्रभृतियागास्तूर्वच
 गार्हपत्याहवनीयावेतरेण। मनुष्याश्चाशकटवा। रथोप्राप्तभ्रूकराः। मुखावागच्छत। तदेकचपुरुषादि
 गमनप्रदेशोमयनोक्षणंरुसातेनैवमार्गण। वर्द्धतांभूमिर्दध्राद्यतेनमुंचतुयज्ञोयज्ञपतिस्याह
 तिगमतिनीयपुनर्विबर्त्तयेत्। ततोदेवांजनमग्न्यज्ञस्ततोमायज्ञस्याशीरागच्छतुस्याहा॥ पितृज
 नमग्न्यज्ञःपंचजनोजनमग्न्यज्ञः। दिशोजनमग्न्यज्ञः। आपोजनमग्न्यज्ञः। आषधीर्वनस्यतीज
 नमग्न्यज्ञस्ततोमायज्ञस्याशीरागच्छतुस्याहा। देवभ्यः० पितृभ्यः० पंचजनेभ्यः० दिग्भ्यः० अस्त्राः०
 ओषधीभ्यः० पितृजनमग्न्यज्ञस्यत्रप्राचीनोवीती। इतिषडादुतीदुत्तरेविष्णुर्विक्रमइतिर
 यथाथशकटयोर्वर्त्तनइतरप्रदेशेनसमंकुर्वात्। पुरुषादीनांपदंरूपनाशंकेकुर्वन्। यस्यानोवार

प्रायः
२०

शोबोतराग्नीयाति० नराः हवनीयमुद्राप्यगाहपत्यादं मुद्रैतुः सर्वत्र प्रणीता हवनीये इष्टिमध्ये
च हवनीर्वापात्सर्वपागोत्ररंचांतरागाहपत्या हवनीयोः शकटं करिष्यं वागच्छेत्तदा हवनीयमुप
द्राप्याय दग्नेन सर्वप्रभृतं पदं हिते सूर्यस्य रशनी न चाततात्त चरयिष्यामनु संभवैतं सन्नः स
जस्मत्या बाजवत्या। त्वमग्ने सप्रथा असि जुष्टो होता वरेण्यः॥ त्वया यज्ञं दित्यते। इत्येताभ्या
गाहपत्या दाहवनीयं प्रणीतस्मिन्नेव तत्रे पायिकृती कर्त्तव्या। दवीर्विहोमे प्रकृतं कर्म समाप
येत्॥ हविर्निर्वापात्सर्वपागोत्ररंचमनुष्यगमने सर्वप्रायश्चित्तैः। इष्टिहोममध्ये च मार्जारदिगम
ने सर्वप्रायश्चित्तैर्मेवा नादास्य तादि॥ ७॥ यस्य यजमानस्य चाग्निना मध्यलोकि कर्त्तव्यं दिक्वेवा
ऽग्निभिः सह गच्छ युजं नास्त दोषा पयिकृती कर्त्तव्या॥ एवां जने प्रसीतस्याऽभिवा न्य वत्सा ये पय राम
साग्निहोत्रैर्तस्मीः सर्वकुतं जुहुयात्। अग्निवतस्य दोषांतरं प्रतस्य शदृश्रवणं नेतरं हवली
प्रचोदितैर्कृत्विभिः पायिकृती कर्त्तव्या। आस्यामि डायां स्तृक्तवाकं वाऽयं लोपादाशीः क्रियान
कर्त्तव्या। याजमानं कर्त्तव्यं। यावद्यजमानस्य शरीरमाहत्याऽग्निभिः संस्पर्शनं कुर्वेति तावत्प्रायश्चित्तं २०

कृत्यर्थं विहृतानाग्नीनजस्मांधारयंति। तेष्वग्निषु गुप्त्यर्थं सायं प्रातरग्निहोत्रैर्तस्मीमभिवा
न्य वत्सायाः पयसा जुहुयात्। या मृत वत्सा परवत्स न दुह्यते साभिवा न्य वत्सा० मृताग्निहोत्र
स्य प्रयोगः। प्राचीना वीती भूत्वा विश्वदान्यादि सर्वैर्तस्मी कृत्वा दाशुधारमपि प्राचीना वीति
कृत्वा दाहयति। परित्तरणदग्नेषु उदगश्रो दक्षिणाग्नानु र्यात्। गाहपत्यस्य दक्षिणा द्रुशी
ते मस्मन्यधि श्रित्या नात्र धृष्या दानादि। दक्षिणा द्वाय सक्तते बसर्वैर्तस्मी स्तृक्विशिष्टा
पादाशीः समिधमेधस्ताद्वारयन् दक्षिणेन विहारेण मनुद्वंद्वं दक्षिणाग्निरणि दक्षिणातो ग
त्वाऽपरणा हवनीये रूच्य उपसाद्य समिधमाधाय सक्तदेव तस्मी सर्वं जुहुयात्। प्रजापतिर्देवता
लेपनि मार्जनादिसर्वैर्तस्मी करोति षोडशराहुतिः। अथ वा सोमाय पितृमते स्वाहेति शर्वा मा
हुतिं हुत्वाऽनय कथं वाहनाय स्वाहत्यं त्तराहुतिं जुहोति। प्राशनोद्धृष्टभाजो चेत्यादिविप्रुषा
ऽंशान्तिरसीत्येतां तु दक्षसाध्यामिकर्मणि परिष्वन्नधारचनविद्योतादग्नेरग्निहोत्रहवण्याः संक्षा
लनं स्तृक्प्रतितपनादिसर्वैर्तस्मी कृत्वा अग्निहोत्रस्थान्यां तणामं क्त्वा हवनीये नु प्रहरति।

प्रायः २१ अग्निहोमं कुर्यात्माने देशं तरे मृतं तैलद्रोण्या मवथाय शकटेनाऽहरंति। निर्मथ्येनेजऽधोऽस्मा
 जिनेस्त्री न्युपसन्त्यऽहतेन वा ससात्रयच्छाद्यदीर्घं वंशे प्रयच्छवध्याऽनधानिधामाः प्रयाताम्
 नमयभाजिनं अहरंति। तानि नाम मर्यादायां प्रतिष्ठापवन्ति। प्रतिष्ठापिते शरीरे सती पत्नी चेत्
 कमेधीया स्नाना नानी अत्र तसमीपं नीत्वा ब्राह्मणेभ्यो यज्ञायुधाय तद्दाधाति। न पात्रं प
 वयनं। अथ अथवा अयस्मयादीनि संदंशादीन् ववात्राणं दानैः। मन्मया न्योपोभ्यवहरंति। द
 वपुत्रार्थं निधायः तैरये पात्रवयनं कर्त्तव्यं। अस्ति दहनेषु सर्वे यज्ञपात्राणो दाने नियतैः। प्रति
 ग्रहीतुरपि तैरेव यज्ञक्रियाः दानविधानसामर्थ्यात्। भारद्वाजमतनुसर्वा वस्त्राणां पात्रसंयो
 जनमेव। ततो एत शरीरमस्त्रीनिवापयितुं कुर्यात् विहृतैरेवाऽग्निभिः पितृपुत्रैश्च न विधिना दह
 त्॥ ४॥ अग्निसमीपादेशं तरंगतो मृतं इति श्रुतः। पुनर्जीवतीति निश्चया विज्ञायता जीव्यास राम
 मागच्छेत्तदाऽनये सुरभि मृते पुरोडाशमष्टकपालं निर्वपेत्। यद्यनुगतामनये स्तदान्याधयेत् क
 लेष्टि। कर्त्तव्या। यदि पलाशवृत्तं दहनादग्निभिः पितृमंधे कृते समागतं तदा यजमानश्चतुर्भुजः २१

मज्जयित्वा जातकर्मादिसंस्कारा न्कृते सत्त्वाद्वादशशत्रव्रतवारणं तेतामेव पत्नी मुद्राद्यानंतरं व
 सने वसते वाग्नीनाथाय संसर्गादृक्कृत्वा सुरभि मते निर्वपेत्॥ ॥ पितृमधे वर्त्तमाने अग्नि
 संसर्गात्पूर्वसमागतश्च सुरभि मतीष्टरेव॥ ॥ अग्निहोत्रस्य सर्वाङ्गतो दुतायाय दियज
 मानो म्रियेत्। आहवनीयस्य दक्षिणार्द्धे शीते भस्म निष्ठं त्राङ्कुति। अग्नये कथं वा हनाय स्वा
 होति निर्वपेत्। ततो मृताग्निहोत्रयायेन तृणप्रहरणं तमग्निहोत्रं समाप्य पितृमधः। अपि वा
 गोत्राङ्कुतिः। प्रते मात्या इत्यारभ्या न्वाग्ने मृते परं युवांसमिति। सुवाङ्कुतिमेवो त्राङ्कुति
 स्थाने दुत्वा पितृमधे या नाऽग्निहोत्रसमाप्तिः। इत्थं समाप्तायां यदि म्रियेत तदा यद्विहवीष्यत्य
 नानितदासेव भ्यो हविर्भ्यो जुह्वासमवदायाऽनये विष्मवेऽग्नीषामाभ्यां स्वाहोति पोलं मास्यो
 जुहोति सोमयाजिनः। अग्नविष्मवेऽहस्यसोमयाजिनः। तथैव त्यागं कुर्यात्। एवममावास्यां
 तद्देवतायजेत्। नाज्यभागे वै मध्यागदवतो भ्यो होमः॥ इष्टिमारभ्य पद्योपवसथ्ये हनि मृतो
 यजनीये वाऽहनि विनिरुहः प्राक्कृतं तत्तदानीं कीपाद्युपचारणप्रधानं हविषासां दयित्वा पूर्वव

कुलापितमेधः। पत्यामतायामेतत्समानं॥ ॥ अग्निहोत्रे पूर्वोक्तेः पूर्वोन्निषेत पूर्वोदुतिप्रभृतिमजा
 निहोत्रवत्तर्ज्जं॥ ॥ इद्विचानुमास्येषु वप्रचरेत्। यदि यजमानः प्रापितो मृतश्चित्तनद्रापते। नतो
 यांदिशंप्रतिप्रस्थितो भवति। तस्यांदिशियः कसस्तामस्यग्निभिस्तस्मादहन्। अरुणेतलासंछना
 भूमिकसः कस्य इत्कथ्यते। आपवापलाशवृत्तः। उरुषंरुत्वापितमेधविधानानेदहन्॥ ॥ यदि हविष्या
 सन्नामिकृष्मशकुनिउपर्युपर्यतिपतेत्यक्षाभ्यामाध्वन्वान इवानिनिधीदेदं विष्णुर्विक्रमइत्यादु
 तिजुडुयाद्युयुत्रैः यतेनतदादियेता। इष्ट्यादिषु हविरासादने कृते हविषामुपरिदेशे समीपे यदि को
 कृष्टपक्षपवनेरुपहति हविषामुपर्यासीदेच्छातदा इदं विष्णुर्विक्रमइत्यादुतिजुडुत्वात्तद्विरक्तप्रक्षि
 यवानस्पत्यासीत्यग्निहोत्रहवण्यदानादि हविरुत्पत्तिरुत्वाप्रचरेत्। क्वचिद्विषामुपर्यासनाएवत्या राम
 गः॥ न पक्षवायुमात्रइति। ययुत्रै रूरतः यतने प्रायश्चित्तो एवमाज्यसोमादिष्वपि। वाश्राणां काकोप
 स्पशनेदारुमयाणां तक्षे। मन्मयानोत्यागः॥ यदि हविशेषाननुद्वासिताननुयाजेरभ्याश्रावयेद्य
 द्वादेवाअतिपादयानीत्यादुतिजुडुयात्। यदि हविशेषाद्वासनमस्तत्वाः नृयाजायं यदाश्रावणं करो २२

तितदा॥ यद्वा देवाअतिपादयानीत्यादुतिजुडुयात्॥ मरुद्वाइ०॥ यदि वणीतास्ते न्युरुपदस्ये युर्वाधो
 रुतस्तन्निधेतन स्वाहत्याज्यादुतिजुडुयात्॥ मरुद्वाइ०॥ यदि वणीतास्ते न्युरुपदस्ये युर्वाधो
 दिष्टामयाधुवइतितित्तिरभिः पुनर्गृहीत्वा तत्तम आपइत्यादुतिजुडुयात्॥ मभुभ्यइ० संवपना सर्वेति
 ॥ शेषस्त्वेने शीयणवाजोने इदं प्रायश्चित्तैकरीव्यं॥ नेकदे शस्त्वेने॥ पद्याग्याधये सर्वाना विस्थादु
 द्ययतमसस्य पुंडुत्यं चित्रमिष्यादुतिजुडुयात्॥ आहवनीयाधानकाले यदि स्वर्यो भ्रंणा छिन्नो न
 प्रकाशततदा शिवाजपोते उक्तेर्मैत्रादुतिजुडुयात्॥ दर्शपूर्णमासादिषु हविर्यं जुषुर्विहीमेधुचा
 ५२ मोत्तरसमाप्तेः प्राकूर्यदिसर्वाचंद्रमसो ग्रहणं भवति। तत्रापि इमेव प्रायश्चित्तैः॥ यदि होमायाप
 सन्निद्धेषुडुते। इष्टभ्यः स्वाहत्याज्यादुतिर्दशोर्णमासिकैः सर्व प्रायश्चित्तैर्विकल्पेन। प्रकृतो वि
 रुतो च ब्रह्मप्रतिष्ठा मनस इत्यादरविज्ञातदोषनिर्घातार्थं प्रायश्चित्तं स्पृष्टाने इष्टभ्यः स्वाहत्याज्यादुति
 याविकल्पेत॥ यदि होमायापसन्निद्धेषु यजमाने श्रीयाशे वयं यथा हत इत्यादुतीजुडुयात्। होमि
 धावाध्याज्येदित्येके। अग्निहोत्रमेयदानयानीत्युपसंनिधता इह होमात्सर्वयजमानो श्रीयातिव

इक्षयेद्वातस्मिन्नेवानो॥ यत्तेवयं पुरुषत्राय विद्याविद्याः सञ्चरुमाकेवनागाः॥ सुधीस्वस्माः अदितेर
नागाव्येनाः सिंश्चिद्योविद्याना॥ यथाहृतद्वसवोनायां विस्वदिविताममुं वनायजत्राः॥ एवोस्मैत्वमुं वा
व्यः॥ शतार्थं नमस्तस्मै॥ आयुः॥ इत्येताभ्यां जुहुयात्॥ समिधो वा दध्याज्जपेदित्येकं॥ उपसमिधनात्
वेव्रोतपतीकतेया॥ यस्मिन् कर्मपराधे प्राप्य श्वश्रुमना म्नातं तत्राः॥ नाज्ञातमिन्मायात्तिस आदुती
जुहुयात्॥ अस्मिन्नेव विषये सर्वे प्राप्य श्वश्रुमना विविक्लयेन भवति॥ देवा जनेन मग्नित्येकं वामनेतरमा
ज्याहृदतिनिर्वापादिस्मृताभ्यां ज्योतिस्त्वेत्युक्तदरेवाजगमग्न्यज्ञस्ततो मायज्ञस्याशीराग
तु॥ शिवा जनेन मग्न्यज्ञः॥ आपो जनेन मग्न्यज्ञः॥ नैऋत्यधो जनेन मग्न्यज्ञः॥ वनस्पती जनेन मग्न्यज्ञस्ततो मा
यज्ञस्याशीरागं तु॥ इत्येते स्केनमभिर्मन्त्राः॥ यदि कपालं मिद्येत गायत्र्या शतं क्षरया स दधामाति॥ रामः
तत्संधायेपरिगार्हपत्येधारयित्वा पत्या ज्योतमनोज्योतिर्जुपतामिह वाडला॥ ब्रह्मणमिमं
मो जीरदानुस्थितान्यत्संस्कृत्य कपाले धृष्टिजे त्रयस्त्रिंशत्तव इति॥ यदि प्राणुपधानां जुष्टेता
५ ययद्युपदिता नाम तेनैवमंत्रेणाऽमुहुध्याद्यस्य स्ववामं त्रयस्त्रिंशत्तव इति प्रयुक्तं नो प्रणय २३

कर्मणः कपालेन श्येदाश्विनं द्विकलं निर्वेधात्वा एषियमैकपालमार्गवोहेता भवत्येक रूपेणोदशि
णामहीद्योः॥ एषिबीचन इति यावा एषिव्यश्रिक्त्वाडुतिमं ववाजसनेयितः समामनेति॥ ६॥ उप
ध्यानात्साग्यदिकपालाजना मन्यतमं मिद्येत॥ तदा यस्यां शतक्षरया स दधामाति स दधानकरे
दृष्टेः संधाया उपरिगार्हपत्येधारयित्वा पत्या ज्योतमनोज्योतिर्जुपतामिह वाडला॥ ब्रह्मणमिमं
त्रेण क्षतेभूमिर्भूमिमगन्माता मातरमय्यगात्॥ भयास्मपुत्रेः पशुभिर्योनो द्वेष्टि स मिद्यतामि
त्यनेन ततो धृष्टुः॥ अभिजोदमो जीरदानुयत्त आसस्तदग्न्युनः॥ इधो वेदिः परिधयत्रे स
वेयज्ञस्याधुरनुसंचरति॥ इत्यस्मप्रक्षिपति॥ ततो न्यक्तपालमाहत्याऽसादनां भिमर्शनोक्षणादि
कृत्या त्रयस्त्रिंशत्तव इति कपालेषु प्राक्प्रयुक्तेषु क्षिपेत्॥ उपहितेषु कपालेषु यदव्यद्विद्ये ततदा
यस्यां शतक्षरपेसादिना संधायाद्यस्मप्रक्षेपात्तैकलोऽन्यत्कपालमाहत्याभिन्नस्य कपालस्य
स्थाने त्रयस्त्रिंशत्तव इत्युक्तपदध्यात्॥ कपालमधिभ्रयणात्सर्वं ज्ञेयं तदश्वेदात्तदामहीद्योः
एषिबीचन इति स्क्रिवाडुतिं जुहोति॥ ततो विधिना न्यक्तपालमुपधाप्युत्तडाशाधिभ्रयणादिक

रोति॥ ॥ यद्येककपालं स्वं देतुं पर्यायं नैतदा प्रजापतेर्वर्त्तनमनुवर्त्तन्वानुवीरनुराधामगोभिर
 न्यध्वरनुसर्वैरुपुष्टैः॥ अनुप्रजयान्विद्विद्येण देवानो यज्ञं सुधानयंतु इति यथा स्थानं स्तूपयति
 ॥ तै यजमानाः तु मे व्रजते॥ प्रतिशस्त्रे प्रतिनिष्ठा मिराष्ट्रप्रत्येचुप्रति तिष्ठामि गोषु॥ प्रतिप्रजायां
 प्रतिनिष्ठा मिभ्यश्च मया मिवावृधे तदयस्यामधिष्ठितं देवविश्वकर्मण एधि यैवाकरत्त
 मः॥ इति मे वेण॥ अस्काद्यैः एधि वी० अस्का नजनि प्राजनि० इति द्वे आदुनी जुडुयान्॥ धावा एधि वी
 भ्यामिदं होमा दूर्ध्वं यदि द्युत पर्यायं वर्त्तत क्वचो वेण समं कुर्यात्॥ ॥ यस्य प्रोजास्यया तो गा यो वपुः
 षो वा निवीर्यं तं पुरुष आशास्ते॥ यस्य यमासा यमौ जायेया तो गौ वा यमौ वा जनयेत्॥ तदामारुतं
 त्रयोदश कपालं निर्वपेत्तुं दानविकारः॥ यदियमयोर्मध्ये एकस्पृशेत्तुं पुंस्त्वमवति तदा वैवानरं राम-
 ष्ट्रं कृत्वा मारुती मिष्टिनिर्वपेत्॥ उभयोरपि स्त्री त्वं दामारुतं व॥ ॥ यस्य हविः क्षायति ते यज्ञे निर्व-
 तिष्ठत्वा तितसं स्तुत्याऽयं हविस्तदेवर्त्तनिर्वपेत्तुं यद्विद्विदं गंधं निरवशेषेण तदा सर्वं प्रायश्चित्तं
 दुःखा तस्य हविस्तानं आज्यं प्रतिनिधिं रत्ना अदधेरं चेतकर्म समाप्य विहरणं दिशो ह्येण तर्पणं त २४

मन्यद्भविस्तदैवतं निर्वपेत्॥ अबदानं स्तानदधेप्येवमेव॥ अपि बाकुतश्चिद्रुद्राधदेशादवदाय पागं कु-
 र्यात्॥ इति रामो दारः॥ तत्र सर्वं प्रायश्चित्तमेव॥ नात्र यागावृत्तिः॥ अस्मिन्नेव विषये आभ्युत्थान-
 ॥ अशेषे पुनरावृत्तिः॥ निरवशेषं हविर्दग्धं मुक्ते प्रक्षिप्य वानस्य सासिदक्षा यत्वेत्यादि अन्यद्भविस्त-
 दैवत्यै रूपं यागं कुर्यात्॥ अस्मिन् यज्ञे नाज्यं प्रतिनिधिः॥ यद्यप्रदेवतं हविस्तदैवतं निर्वपेत्तुं च
 गादाने प्रभृतयो मंत्रा आबर्त्तयन्त्यावदं शेषेष्टुर्द्व्युर्बुवीऽज्येनैतादेवताः॥ प्रतिसंख्यायत्रायजेताप्या-
 यामिष्टिमनुत्वेणातन्वीतयज्ञो यज्ञस्य प्रायश्चित्तिरयो व्यापनं हविमभ्यविहरम्येव हरतीति विज्ञा-
 यता यदा यो एणमभोजनीयं स्यात्तेतनयज्ञेन॥ यागात्सर्वयद्विद्विः केशकीटाभिरुपहृते विनष्टं स्या-
 तदा उपहृतं हविर्भुजं प्रक्षिप्य सर्वं प्रायश्चित्तं रत्ना यद्वैवत्यं हविर्दुष्टं पुनस्तद्वैवमत्यमदुष्टं निर्वपेत्॥
 वानस्य सासिदक्षा यत्वेत्यानि होत्रहवण्यादानाति समं वैकर्ममावर्त्तते॥ अथ वा यावति संस्कार-
 रूते यदुपहृतं विनष्टं वा तो वदं तं कर्त्तुं कृत्वा तत्तत्तरे मंत्रैः करोति॥ होमोत्तरं विनाश आज्यं नशाय को-
 र्वाणि कुर्चुरितिरामो दारः॥ प्रव्रातः स्विष्टकृता इडा प्राशित्वा न्या॥ अदुष्टं बुध्नादुष्टं न हविषा यद्वि-

प्रधानयागः॥ कृतः पश्चात् नष्टमिति ज्ञाते पुनर्दुष्टं हविर्निरूप्यते न यागः कर्तव्यः॥ पुरोडाशमध्ये के श
दर्शने सर्वेषां पुरोडाशानां त्यागः॥ संवपनकाले पितृमध्ये के शविद्यमानो वा त्। पुरोडाशो परिपतनेन
स्येव त्यागः॥ ॥ अथ के त्यागः॥ दुष्टेन हविषा यामनिवृत्तौ पश्चाद्दोषज्ञाते। न पुनर्याग इति। तदुक्तं कृत
मेवेति॥ तस्माद्यथा रुचि कर्तव्यं आहूतं स्रवता स्वाज्येनैष्टं समाप्य पुनरिज्या श्वलायनः॥ सत्रे यस्य
विषयो निश्चयः। आवाहनात् प्राक् दुष्टस्य पुनरुक्तिः॥ आवाहनोत्तरं प्राक् स्विष्टकृता रज्येन यजेत दुष्ट
स्येव पुनरिज्या। प्रधानयागे उत्तरं दुष्टमिति ज्ञाते आज्येन स्विष्टकृतादि। न पुनर्याग इति व्यक्त्वि
ते भवति यस्मिन् मन्त्रे आज्यं प्रधानार्थं भवति। तत्राज्येन सह यदि दाहादिना सर्वाणि हवीषिण
प्रेययुः किं शकी दातामि दुष्टं पुर्जनैर्वाऽपहतानि भवेयुः तत्र पवित्रकरणज्यस्यात्यन्तिकत्वात् स्फुटं राम
समेत्रकान्याज्यानि गृहीत्वा तद्वाजमाना न्यपि कृत्वा वेधामासाद्याऽसंज्ञाभिर्मर्शने कृत्वाऽज्येना
गदेवताः प्रधानदेवताश्च यजेत। देवतार्थं भूवाग्मातृहवीं चतुर्वर्षं चोपयथा धर्मा रमवेदाय
यजेत। उक्तं शुभयाग्यतिरिक्तेष्वज्यहविर्निरूप्यते नोपांशुयाजे धर्माः। इडा प्राशि त्रयोराज्यस्थाल्याऽवेदा २५

न। चतुष्पाकरणा हविः। शेष भक्षणेन स्तः। एवं आहूतमोजनानां मिष्टं रक्ष्या पुनर्विरहणादारभ्याऽन्यामि
ष्टं तन्वीत यज्ञो यज्ञस्य प्रायश्चित्तिः। सानाथ्यभ्रकरणे रामां डारेण विहरणादि पुनरिज्या कर्तव्येत्स
कैः सर्वत्र स एव न्यायः पुनरिज्या सुभवति। वृत्तिकारणा पिशामे शिष्टं तेषां पुनर्यजेत यस्मिन् भ्रकरणे
आदितरभ्याऽततः क्रिया पुनरिज्योत्सर्गः। अपवृत्ते कर्माणि लोकि कः स पद्यत इति न्यायात् सर्वत्र
स एव न्यायः पुनरिज्या सुभवति। सानाथ्य दोषे तु पूर्वमेव प्रायश्चित्तमुक्तं। अवदाने व्यापने वि
नष्टे वा पुनरायतना देवदाययागः कर्तव्यः। उपहतस्य हविषालक्षणी। अथ हविर्दीक्षायाख्यास्या
मोयथाः॥ नीलमक्षिका शान्तिका मत्कुणवेल शिरसो रूककेशः कीटः पिडका शिख्या त्कडकीटम
क्षिका पिलिका वज्रं स्वमाज्जरनकुलमर्कटधृष्टाऽरुपुरीषसिकपदमृतनस्यपूती इत्यस्य कृष्ण
दाका सक्षवपुडवणोर्वोपहतैरजस्थलया संस्पृष्टं यथा प्रयतेन ज्ञेयं न वा दृष्टं तथा पात्रेणाऽ
मध्ये वा देशे यत्त्वं न दुष्टं हविरपोभ्यवहरतीति॥ नीलमक्षिका नामायाऽधुनी लवणा वरति।
आशान्तिक गविर्वेदां मत्कुणा खट्वादिषु यो दृश्यते। वेल वस्त्रशिरसो रूकैः सत्वपेक्षे दजः। कीटः।

प्राप
२६

वापिंडकारी योमलपिंडसवर्तकः। शूद्रकटोदुर्गोदिः मक्षिकापिपीलिको प्रसिद्धोऽक्षुद्रकीटमक्षिका
पिपीलिकामनदोषद्वयार्थः। जैमिनिगृह्यविशेषउक्तः। घृणारग्यं बुकापिपीलिकेयादिपंथः।
उद्ध्याद्विभुष्यजुड्यादिति। तस्मात्क्षुद्रकीटादिभिरिति। प्रभूतेरुपहर्तृस्तु न्यमैव। खेदजाप्र
सिद्धाः। द्वाक्षंकाकः आसुमुखकः। तस्यविष्ठापुरीषांसिकः परिहितवस्त्रैकदेशः पदपादः मदनखं
कुनखः। पूतोगंधचंद्रसः मुखविषुषः। खेदः प्रसिद्धः असक् रूधिरांस्तुहानासिकामलः अर्भकं य
नमलं कासः प्रसिद्धः। श्वेषुः क्षुत्तं। आर्द्रवणः प्रसिद्धः। अन्यैर्गृहितैर्वोपहितैः यथाः हाश्वलः य
नः। व्यापन्नानिहवीकेशनखकीटपतंभैर्यैर्वाभीमत्तैरिति। तयावसाशुक्तेमसः प्रज्जामत्तं
विट् कणविट् नखाः लेष्वाभ्रकयिकाखेदोः। दादशौ तेक्षणमलादिति। रजस्वलयः स्पृष्टवः। अ सम
प्रयतोनामाऽभुविः भ्रूणघ्ननवादृष्टः। भ्रूणघ्नवाद्भुजः। भ्रूजप्रभुः गर्भिणीः। हली जाया नृपवाभ्र
एघ्ननवास्पृष्टवः। अर्पात्रैर्बांडालादिः। अमेध्यवादेशयस्कन्तः। अमेध्यदेशलक्षणादेनलेनोक्तं य
त्रप्रसूयतेनारीम्रियतेदद्यतेपिवा। बांडालाधूपितैपत्रयत्रविष्ठादिसंगतिः। एवंकल्मषसंयुक्तः २६

अमेध्याभ्रप्रकीर्त्तितेति। एवंभूतं हविदुष्टमिच्छते। तदभ्रप्रक्षिप्यपथोक्तं प्रायश्चित्तं कर्त्तव्यं
। केशादिषु पतितेषु देशेषु दुष्टयज्ञतस्मादिसंस्पर्शनं कृत्वा भोक्तव्यं। इत्यार्याणां। भेज्यत्वेन सत्ता
बुक्तं। अत्रनेति। यथा हवा इमं यज्ञमिति वचनात्। अथ हविर्यायत्रो बोधायनः। उष्ट्रहविरयो
भ्यवहरंति शीते भस्मनि धानि धायमि दाडुती। दुष्टाऽधान्येतिर्वपेदा ज्येन वा प्रवरे सैव तत्र प्राय
श्चित्तिरपितु स्वलुक्षेप्रसंस्कारमाज्यबुवत इति मंदादुती ईत्वा नमस्वती च जुहोति। सैव तत्र प्राय
श्चित्तिरिति विज्ञायते। तत्र प्रयोगः। प्रायश्चित्तप्रदीपः। यन्म आत्मना मिदाभ्रं निस्तुनराहाज्जा
तवेदा विवर्षणः। स्वाहा। अनयजात वदस इदं। पुनरन्विष्यं करदासुनरं दोषहस्यतिः। पुनर्म अभि
ना दुर्ववक्षराद्युतमक्ष्याः स्वाहा॥ अन्तोदृष्टहस्यत्यभिम्य इदं। ततो मनस्वती होमो व्याहतीत्यदुष्टा
शर्पादानप्रभृतिहविरतरमुत्पाद्यतेन। अशक्तोऽपि प्रकर्त्तव्यता प्राप्तौ आ ज्येन वा यजेत। आत्य
पक्षपर्वोक्तमिदादुतिद्वयं दुष्टाभ्यस्वती व्याहति होमये दुष्टा ज्येन प्रधानादुती दुष्टा ज्येनैव
स्विहादिशयं कर्म समायेन। एतदवप्रायश्चित्तं न पुनर्याग इति बोधायनः। प्रकृतमनुसरामः असव

प्रायः स्वांगीरसः प्रतिगृह्णामीत्यादिभिः प्रतिग्रहमंत्रः॥ यत्किंच यज्ञे मन्मयेभिद्येतत्तदयोभ्यवहोद्गमिर्भूमि
 २८ मगादित्याहवनीयदारुमयानि॥ मध्ये पात्रीशरावादि मन्मयेभिद्येतत्तदा॥ भूमिर्भूमिमगात्तातामात
 रमप्यगात्॥ भूम्यास्मपुत्रेपशुभिर्योनोद्भृष्टमिद्येतमितिपूर्वं ब्रह्माभिर्मंत्रयते॥ एतयेवाध्याऽधु
 रस्रष्ट्रप्यसर्वप्रायश्चित्तैर्कुर्यात्॥ भिजातिदारुमयाणाहवनीयेतस्मीप्राक्ष्य्या॥ भिन्ता न्यषिका
 र्यशमावेत्यनक्षपः॥ दारुमयाणोपासने॥ सर्वाधानपक्षलोकिकात्ता॥ पदिरक्तैः यज्ञैष आग
 छेद्भूमिगार्हपत्ये जुहुयाद्यदि यजुष्टो भुव इति दक्षिणा नो सामतः॥ कवरित्याहवनीये यदि सर्वतः स
 र्वाभिर्जुहुयात्तद्दिदः सर्वप्रायश्चित्तैः सर्वत्रकीयते॥ याश्मरथ्यायत्राम्नाते तत्र कीयतस्यानेविनसर्वत्र
 समभ्युब्रूयस्यादित्यपरं अग्निषोनाम सग्वद्विहितानि कर्माणि॥ यजुर्वद्विहितानीति यजुर्नैषः साम राम
 तोविहितानीतिसामश्लेषः॥ सर्वेषामन्यथाभावे सर्वाभिर्व्याहृतिभिरेका प्राहुतिमाहवनीये॥ आहुत
 यस्मिन्सूत्रेका॥ इदं सर्वप्रायश्चित्तैर्आप्नातप्रायश्चित्तनविकल्पतइत्येके॥ अन्नानोतइत्यहमेवत्ये
 के॥ सर्वत्रउक्तैः प्रायश्चित्तैः समुब्रूयनकर्तव्यमित्यपरं॥ स्मार्त्तकर्मणोपराधपिसर्वप्रायश्चित्तकर्तव्यः॥ २८

यद्येतविहारिबहिर्वाभयंविदेत्॥ यदियजमानो यजुप्रयोगवर्त्तमानेऽयस्मिन्काले वोत्यातदृष्ट्वाहेतुं तरे
 णवाविभेतिमंत्रमध्ये चेतुतस्मिन्नाहवनीये॥ प्रजापतिर्विश्वकर्मातस्य मनोदवं येज्ञेन राध्यासं॥ अ
 र्यगा अस्य जहितो वसानपते वसानं मे विंदराहस्याहुति जुहुयात्॥ प्रजापतय विश्वकर्माण इदं
 अकर्ममध्ये चेत्त्रणीयहामः॥ एवं कृते भयं विनश्यति॥ यस्य हविर्नरुत्संस्कंदे ब्रिहत्याणि दद्याद्यु
 शतं वित्रं देयं वरो देय इत्येकेषां॥ सर्वेषां दृशं पूर्णिमासिकायां हविर्स्कन्ने प्रायश्चित्तं॥ निमित्तानंतर
 मध्ये यो ब्रिहत्याणि निश्चयद्वयं तदे दामिति संकल्प्य॥ यज्ञस्य वा प्रमयो न्ययाभि मया प्राति मयेति
 तदेजनि नापरिगृह्यतस्यो परिभयतये स्याहति प्रागग्रं प्रादेशं॥ तितिमीते॥ भुवनपतये स्याहति दक्षि
 णाग्निं॥ भूतानां पतये स्याहति प्रत्यगग्रं॥ भूमे स्याहति दगग्रं॥ भूर्भुवः स्ववसि॥ धृग्रं॥ ततो भूपतये
 इत्यादिसाधुमनुमंत्रयते॥ ततः सर्वप्रायश्चित्तमनाज्ञाते जपेन॥ इत्यनेनिरुहविस्कर्त्तव्यं॥ भुवो देशं
 ज्ञेयुनग्रं दणं कुर्यात्॥ एवमाज्यस्कन्ने उपवने कृते यदि स्कर्त्तुं देवां जनमगानिति सप्तभिर्मंत्रैरुपवने
 मात्रं कुर्यात्॥ ब्रिहत्याणीति मध्यम्यस्कंगवाधादिसान्नायस्याप्युद्गासनादूर्ध्वप्रागवदानात्कंदे॥

प्रायः
२९

द
छिंत्वा लिदानं भूपतय इत्यभिमेंत्रणं सर्वप्रायश्चित्तैवाहविस्कं नो छिंदस्वा लिदानाऽशक्तौ आश्व
लायनोक्तं विकल्पेन प्रायश्चित्तं भवति ॥ तत्र हविषा स्कं नमभि मशते देवांजनमग्न्यज्ञास्तस्य
स्यमाशोरवतुवर्द्धतां भूतिद्युतेन मुचनुयज्ञायज्ञपतिमहंसः ॥ भूपतय स्वाहा भुवनपतये स्वाहा
भूतानां पतये स्वाहायज्ञस्य स्वाप्रमथो नमः ॥ अभिमया प्रतिमया उपसश्चस्कंदः इत्यनेन मंत्रेण स्कं
नमभि मश्या तत स्कं नमपोभ्यो बहुरेदिति ॥ यस्य देव अवरानेह षीषिया ज्यानुवाक्येया विपरिहरेयु
र्यस्य वादेवता ये गृहीतमहुतं स्कंदे दृष्टं तं तरेयेवा ॥ अस्मिजो यस्य देवते आवाहनादिषु विपर्यासेन न
येयुः न्यथा पूर्वमुपोभुदेवता पश्चादग्निमित्यादि ॥ यथा पूर्वार्धे अथ मपश्चान्मध्यादेवदानं ॥ एवेति वाक्यं
दिषु एवेयागविपर्यासेपि या ज्यानुवाक्येया यस्य च यागार्थं स्क्यवंत स्कंदे देवतां तरेया भवेत् देवतां तरे
रनामस्य क्रमे अग्निज्या तं त्रसमासेऽप्राकृत्व क्रमे अग्निष्टमिति ज्ञाते प्रायश्चित्तै रूत्यायागः कर्तव्यः तं तरे
समाप्तेः सागं प्रधानं पुनः कुर्वाता यद्यन्यदेवतेन हविषाऽन्यादेवतां यजेत् ॥ आग्नेयं न पुरोडाशेन नाग्नी
षोमीययागेरुतं भेषजातं तदग्नीषोमीययागे अनेयस्य यागः कर्तव्य इति वृत्तिकारः ॥ अवदानं दोष उच्यते ॥ २९

यतः तव देवदानमित्याश्च लायनसंज्ञैरामां डारेणं ॥ न्यया व्याख्यातं ॥ गृहीता वदानेनाऽभागे देवता
याः यागे कृते पुनस्तस्मादेवाऽवदाय विहीत देवतायाः ॥ यागः कर्तव्य इति गृहीतस्याऽवदास्याऽमेध
पतनेष्वेवमेवायस्य देवस्यैते इत्याद्युक्तमिति तेषु निमित्तानं तरेत्यन्तो अने सत्त्वन्तो अग्ने इत्येतस्या
हुती जुहुयादित्येके शास्त्रिनः ॥ ॥ यदि पुरोडाशोऽनर्वापा आवाऽदशो तरे वागच्छेत् ॥ भिक्षुतवा
तदा तपुरोडाशमादावबर्हिषि सादयित्वा किमु स्यतस्किमुद्वासाः शाताः शाते रिहागहि ॥ अघा
रोयज्ञियो भूतासीदसदनं स्वनासीदते ॥ स्मृत्युक्तमभिमेंत्रणं रूत्या सदनं स्वामिर्महीमाह
सीदैव चरित आग्नेयं तेजसाज्यस्वमानः किंवन्तीरियः योगश्चमस्य शांसा अस्मिन्नासीतं देवर्हि
षीत्येताभ्यामभिमेंत्रणमभिधारणं वेभिधार्यं न तस्व आयतने निधाय सर्वप्रायश्चित्तं कुर्वाता
यदि पूर्वोत्तराणां स्क्यं पतद्वाभिद्येतवा दता नो ह्यसने ॥ अभिमंत्रणमभिधारणं वक्तव्यं ॥ तस्य यजमानो
नस्य तं प्रायश्चित्तं यज्ञे अग्निजः कुर्वन्ति यजमाना भूमिं प्रायप्रकृष्टा भवति ॥ अथ पृथक् दायस्कं आस्त्रा
लीगतस्य एदा न्यार्थस्य स्कंदेन प्रागुत्पन्ना स्वालिदानं भूपतय इत्यभिमेंत्रणं सर्वप्रायश्चित्तैवाह

नादूर्ध्वा माज्यसंलग्नागर्ध्वच्छालीगतस्यस्कंदनेवित्रदानंभूपतयइत्यभिमेंत्रणं सर्वप्रायश्चित्तं च
 स्मृगतस्य एषदाज्यस्यस्कंदने। अस्काद्योरित्यादिभिश्चेतसृभिः स्कन्नेषदाज्यमभिमें अभूपतय इ
 त्यभिमेंत्रणं स्त्वास्कावशिष्टमपक्वप्रक्षिप्य एषदाज्यधानीदने रक्षिष्यप्रक्षाल्यशतमानं हिरण्यं
 एषदाज्यधान्यानिधाय एषदाज्यस्थाल्यामिदं विष्णुर्विचक्रमइति पवस्त्वो गच्छति। यजमानोऽप्रह
 णं मेंत्रं जपेत्। अथेनवा० वध्रायोपभृदसीति मेंत्रेण यतने सादयेत्। यजमानो वाहं बोधइतिसाद्य
 मानं क्रवेमनु मेंत्रयतो। अथवा स्मृगस्य एषदाज्यस्यस्कंदने स्कंदने भूपतय इत्यभिमें अस्कावशि
 ष्टप्रभृ
 एषदाज्यस्य स्थाल्यां तस्मादेषदाज्यगृहीत्वा मनोज्योतिरित्याहुति जुहुयात्। स्कं नवशिष्टप्रभृ
 तइदं प्रायश्चित्तं॥ स्कं नै० प्रभृते शर्वाक्रमितिकामतिः॥ अथैकाधयेव प्रायश्चित्तं॥ पुराप्रयाजेभ्य आज्य
 स्थाल्याः स्मवेणोपघाते जुहोति। जुष्टवचोभवा संजुष्टो वचस्पतयेदं विवाक्यं। यद्वाचोभधमत्तस्मिन्ना राम०
 धाः सरस्वत्येवावेसाहावावे सरस्वत्याइदं। इमेवाभ्विनायज्ञस्य यद्वाचोयदुरिहृतरश्चिनोभयजेन
 सधनं स्वाहा। अभ्विभ्यामिदं० त्रातारमिदं० कुर्वेनुशक्तं० घालिद्विवाहा। इदं यदं० यन्मे मनसः छिदं ३०

यद्वाचोयत्रमेहृतः॥ देवास्तद्धमयंतु सर्वं॥ सोमो बृहस्पतिश्च स्वाहा। देवसोमबृहस्पतिभ्य इदं० यद्विद्वा
 ः सोमगंधाकुर्वं त्युल्लिजः॥ अग्निर्मातस्मादनसः॥ शुक्रादेवीवमुचताः स्वाहा। अग्निश्च द्वाभ्य इदं० यदं०
 यदंतं रिक्षं पृथिवीमुतद्यो यन्मातरं पितरं वाजिहिंसिमा। अग्निर्मातस्मादनसो गार्हपत्यः प्रभुवतुहु
 रितायानि नरुभकरा तु मामनेन सः स्वाहा। अग्नये गार्हपत्यायेदं। अहस्त्वै होत्र आध्वर्यवे आग्नीध्रे
 व एक एव यज्ञपत्यर्यालितन्मे देवा रक्षंतं प्राणान्मे माहिंसिषः स्वाहा। अग्नये इदं। इति कुला सर्वप्रा
 यश्चित्तं जुहुयात्। ततः सुगाढोपनादि। अंतर्वेद्यासीनः सर्वदेवतायजतीति विज्ञायते। अस्य वए
 यश्चित्तं जुहुयात्। ततः सुगाढोपनादि। अंतर्वेद्यासीनः इत्यादि प्रकारेणानुष्ठानं। एकस्य द्वयोर्वा भावे सर्वप्रायश्चित्तं
 वाध्वर्यवप्रायश्चित्तं कुलाः तर्वेद्यासीनः इत्यादि प्रकारेणानुष्ठानं। एकस्य द्वयोर्वा भावे सर्वप्रायश्चित्तं
 तमेव। अध्वर्युर्केवलं च त्विगये पक्षः। अथ दर्शपूर्णमासयोश्च हारं कृत्वा निस्तेषामेकस्मिन् विद्यमा
 नत्रयः प्रवरयुः। द्वौ वा। अथ एक एकस्थानुराप्रयाजेभ्य आज्यस्थाल्या इत्यादि स्त्रानुसारान्। तेना
 ध्वर्यवोऽस्त्रिगतरा साहित्ये यजमानसाहित्ये चेतद्रवति। अतश्चाहं यजमान इति प्रायश्चित्तं मे त्रिजं
 गंकथं विद्यामकर्तृपरस्तेनोपपादनीयं। केचित्त एव त्विगतरा तृषासादिना यजमानसाहित्ये एव तदप्य

११ × होतृषदनंकल्पनां होतरेहीत्यादिविहाराप्रयथाऽपरणहवीषिवेद्या × ११

प्रायः जमानसाहित्यस्य लिङ्गं बरासाहित्ये तु पूर्ववत् सर्वप्रायश्चित्तमेव साङ्गः ॥ तत्र केवले यजमाने प्रयोगक
 ११ मः ॥ व्रतप्रवेशानंतरं ॥ त्रिकं कार्यं मंत्रेण ॥ हवनीये संवः ॥ नलोक्त्रिकं प्रलिंगारणं ॥ मंत्रवरणं तु
 भवति ॥ ब्रह्मजपान्ते प्रेणा ॥ हवनीये परित्यक्तान् स्यात्सीति वमसप्रक्षालनादि ॥ ब्रह्मनपः प्रणेष्या
 मीद्युक्ता ब्रह्मसदन उपविश्य प्रसवमुक्ता प्रसवशब्देन च प्रणया ॥ ३ ॥ प्रोक्षेत्त्यादि ॥ परीत्य कोवः ॥ प्रण
 यतेत्यादियद्यपि परसंवाधनरूपाण्यामंत्रणादीनि नांजस्येन प्रकृतं तद्युज्यंते तथापि स्वयमात्मा
 न प्रनुज्यानीयादित्यप्रदर्शनाकार्यं चित्संभवत नितृत्तिर्न युक्ता ॥ मन्त्रवर्क्यति ब्रह्मजं नेव षण्मासो
 यतनः शक्यत्वात् एवमन्यत्रापि ॥ प्रथमपुष्टिनिरूपणात् न होतारः ॥ ततो द्वितीयाद्यादि रक्षाभ्युदया
 दित्ययजमानाय तनः निरसमकालं कर्तव्यत्वात् ॥ वसवस्त्विति दक्षिणातः परिगृह्णाति ॥ यज्ञस्य तान्ते राम-
 नोरुद्रास्त्वित्यादि ॥ आज्यमसातिसंस्तुतु ॥ आज्यग्रहणं मन्त्राश्च ॥ द्विद्विरित्यपदेशः ॥ प्रसन्नधारयन्नेव
 र्भर्तृदमित्यादिकरोति ॥ विधृत्तिनिधानाद्येतर्वेद्या हवनीया व्यवहितदेशाऽपरणस्कृता हविरासाद
 नैव तथैवा ॥ अपरणहवीषिवेद्या ॥ मासीनां न्यसनिध्यमानाया तु ब्रह्महत्यादि ॥ समिधा धानुराधा ११

उपविश्यैव सा मिधन्यनुवचनं ॥ दश होतारमुक्ता नमः ॥ प्रब्रूइत्यादि प्रथमायाः ॥ द्वितीयाद्यास्तो अहं
 र्वं वसायां ॥ अग्निरसामि तद्दश होतारं वोक्तादि वां जिगातीत्यादि प्रतिपद्यते ॥ समिध्यमानाय अर्ध्वी
 वय उक्षुष्मा अग्नि-ब्राह्मणभारतेत्यंतमुक्ता समिद्धा अग्निराहुत इति ॥ अग्निरसामित्यादि समिद्धो
 अग्निराहुतेत्येतं याजमाने ब्राह्मणभारतेत्यंतमुक्ता जपेति क्वचित् ॥ ततो वेदेनापवाजनादि
 स्त्रोवाधारान्ते ततस्तिष्ठ अवरमीरयेत् ॥ उपविश्य देवाः ॥ पितर इत्यादितिष्ठ देवैश्च यस्यादि स्मय
 यजाय जेत्येतं ॥ उपविश्या ॥ इति रित्यादि ॥ हमीत्येतं ॥ ततो गनीत्यरिधीनित्यादि अग्निसंमार्गं
 ते मुवनमसीत्यादि ॥ नाग्या विष्णु प्रभृति ॥ आसीन एव समाख्यातार्ध इत्यादि ॥ अनुमंत्रणांते
 प्रवा समंजनादि स्मृत्सादनं ते कृद्दमधुरित्यादि ॥ प्रसवांते आश्रावययज्ञं देवश्चित्यादि ॥
 ब्रह्मवर्चसायत्यंतमुक्ता ॥ आध्य प्रत्याश्रावित ॥ ३ ॥ निर्देवा होतृत्यादि ॥ असौ मानुष इत्यत्र स्वनाम
 ग्रहणं ॥ उपविश्य देवसवितरं तमित्यादि उदायुषस्युपश्रायषष्टिश्चेति जपः ॥ ततः संमार्गं सीति
 मुरवसे मार्गं ततो वेद्या होतृपदेन अहरेधिष्व्याद तस्तिष्ठत्यादि ॥ होतृषदनमित्यंत ॥ ततः सर्वप्राय
 श्चित्तं ॥ ततः स्मृतापनादिद्यतवतिशब्दरूपभृता वा दायवतु होतारमुक्ता वेद्यामासीन एवा

५ मार्जनं च देशभेदात् ॥

आवणादि पूर्वकं करोति। प्रयाजादिस्विष्टकृद्यांते। प्राशिन्नेक्षणदिब्रह्मसदने। सर्वाजनमवांतरेडावदा
नं वसव्येन हस्तेन। इडोपाक्षानानंतरं क्रमेण यजमानः। नितित्तानंतरं मय्यवहितावसानेवा। अवांतरेडा
भक्षणमिडाभक्षणवपृथक् कर्मवभेदान्। वतुर्धकारेण्यग्नीध्रभागलक्षणं पृथक्। मंत्रभेदान्। दक्षिणाऽ
भावादन्वाहार्यपाकादिउत्तरतः परिते संतं लुप्यहविशेषोद्वासनादिएषाते अग्नइतिसकृत्॥ वाज
वतीजपश्च॥ प्रथमावृत्यंते समं कामिति तयाराविदीयंते। मरुतां एषतयः प्रस्तरं प्रहृत्वाऽग्निरिदमि
त्युक्त्वाऽग्नयइदं। अग्नरहं सोमइदं हविरित्युक्त्वा सोमायेदं। सोमस्याहं। एवमग्रेपिएमा अग्नित्यु
क्त्वाऽयुराशास्तइत्यादिरोहितेन हवेनेतिसकृत्॥ पत्नीसंयाजप्रभतीषु अंतर्वेद्यासीनइति निवृत्तिः॥
एवमाद्याहवनीर्य। केवलेध्वर्यप्येयमेव प्रायशः प्रयोगः क्रमः॥ अन्वाहार्यस्वयं गृहीयादिति विशेषः राम-
नुसद्ययः॥ ७॥ ७॥ इत्यापस्तंबे प्रायश्चित्तसारः समाप्तः॥ ॥ श्री ॥ ॥ श्री ॥ ॥ श्री ॥
शुभं भवतु॥ ॥ संवत् १७७५ वर्षे माघ शुद्ध १६ तृतीयांशे संकल्पं ॥ ॥ श्री ॥ ॥ श्री ॥ ॥ श्री ॥